

Kā ieviesīsim reformēto ES KLP Latvijā?

Ieviešanas scenāriji un to novērtējums

Strādāja LVAEI pētnieki:

Danute Jasjko, Guna Salputra, Valda Bratka, Andris Miglavs, Ludmila Fadejeva,
Ludmila Frolova, Dmitrijs Feldmans, Anastasija Radionova

Ar padomu palīdzēja ZM speciālisti:

Ilona Rodina, Ilze Muriņa, Aija Vīgnere

2005. gada 9.martā

Šodien par:

- ❑ Vai un kāpēc Latvijā jāievieš reformētā KLP?
- ❑ Kādas ir Latvijas izvēles?
- ❑ Reformētās KLP ieviešanas scenāriji, to analīzei izmantotās metodes un vērtēšanas kritēriji.
- ❑ Tiešmaksājumu reformas ietekmes novērtējums uz:
 1. Lauksaimniecības sektoru
 2. Dažādu grupu saimniecībām
 3. Lauku attīstību reģionos
 4. Dažādu lauksaimniecības sektoru attīstību
 5. Dažādām saimnieku interešu grupām ieviešanas gadā:
“labsajūtas” novērtējums...

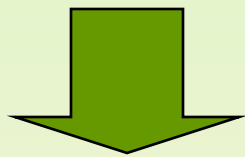
Lauksaimniecības tiešā atbalsta politika Latvijā, pēc pilnīgas ES reformētās KLP ieviešanas

**ES tiešais
atbalsts**

**Nacionālās
programmas**

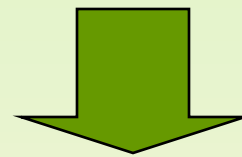
**Lauku
attīstības
plāns**

**Vienotais
Programm-
dokuments**

**ES KTO iekļautie
TM**

**Iespējamās dažādas
tiešmaksājumu likmes,
atkarībā no realizētā
politikas scenārija**

**Mazāk labvēlīgie
apvidi (MLA),
nemainās, bet ekonomiskā nozīme
līdzīga tiešmaksājumiem**

**Vienādas tiešmaksājumu likmes
visos politikas scenārijos**

Tiešmaksājumu reforma

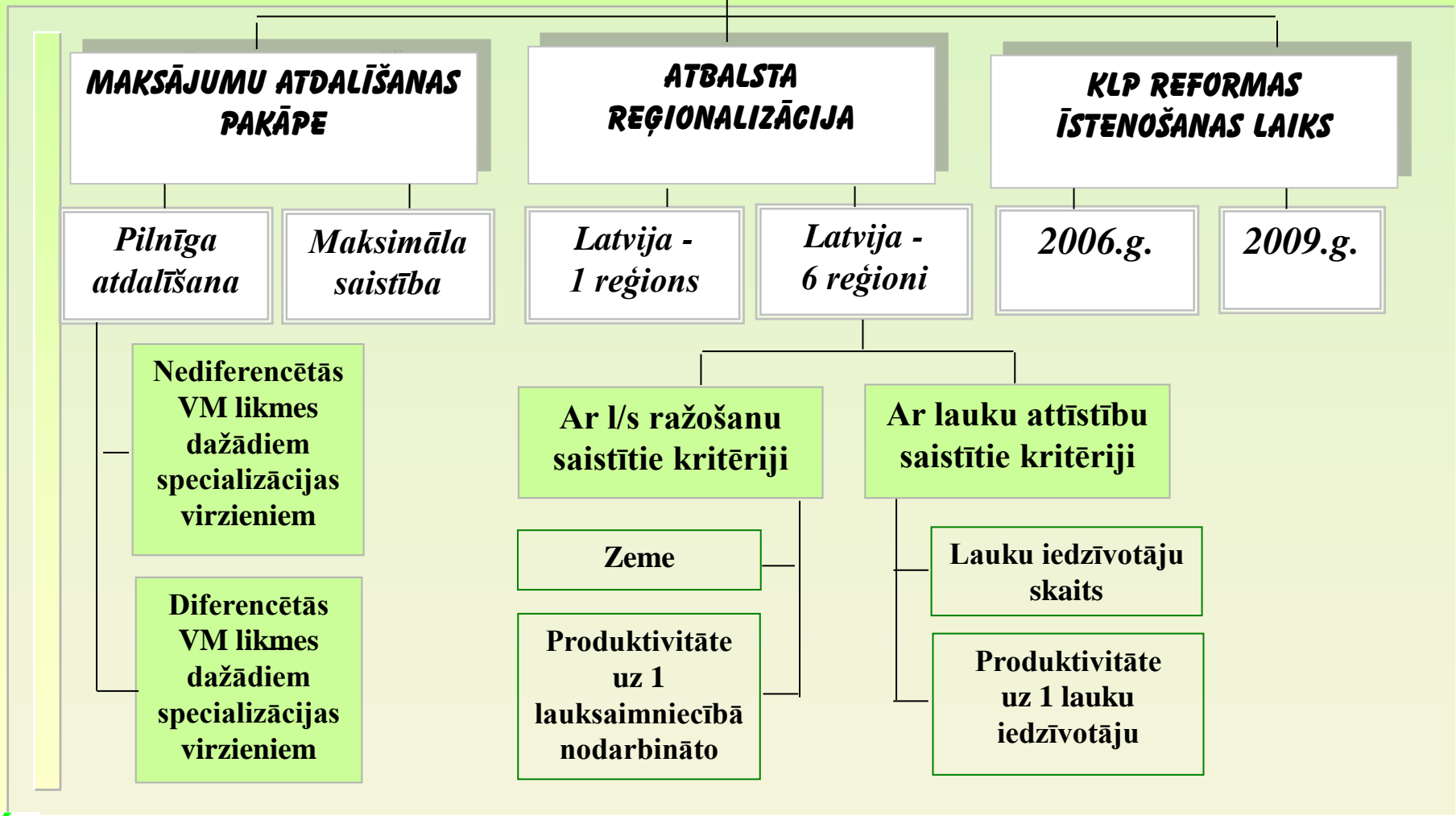
Latvijas izvēles nākotnē. Kādas tās ir?

- ❑ Vai un cik lielā mērā maksāt TM ražotājiem no valsts budžeta papildus no ES saņemtajiem resursiem? *PVTM jautājums*
- ❑ Kad ieviest VSM shēmu?
 - 2006.(2007.) – 2009. gads
- ❑ Cik lielā mērā atdalīt TM no ražošanas?
 - pilnīga atdalīšana
 - maksimāli iespējama sasaiste
 - jaukti, citi pārejas varianti
- ❑ Kādu shēmu izvēlēties VM īstenošanai?
 - reģionāli neitrālu
 - reģionāli diferencētu

Reformētās KLP ieviešanas ierobežojošie faktori

- ❑ Vienoto maksājumu (VM) sistēmu jāievieš ne agrāk kā no 2005.gada un ne vēlāk kā līdz 2009. gada sākumam;
- ❑ Ar VM sistēmas ieviešanu lielāko daļu no konkrētajiem tiešajiem maksājumiem (TM) ir jāatdala no lauksaimnieciskās ražošanas;
- ❑ ES TM aploksnes daļu, kā arī Lauku attīstības līdzekļus var administrēt tikai saskaņā ar pilnās IAKS principiem;
- ❑ Kopējais, caur dažādām shēmām sniegtais tiešais atbalsts nevienam lauksaimniecības sektoram (nozarei) nedrīkst pārsniegt 100% ES maksājumu līmeni;
- ❑ Tiešā atbalsta realizācijas mehānisms paredz iespēju reģionāli diferencēt tiešos maksājumus.

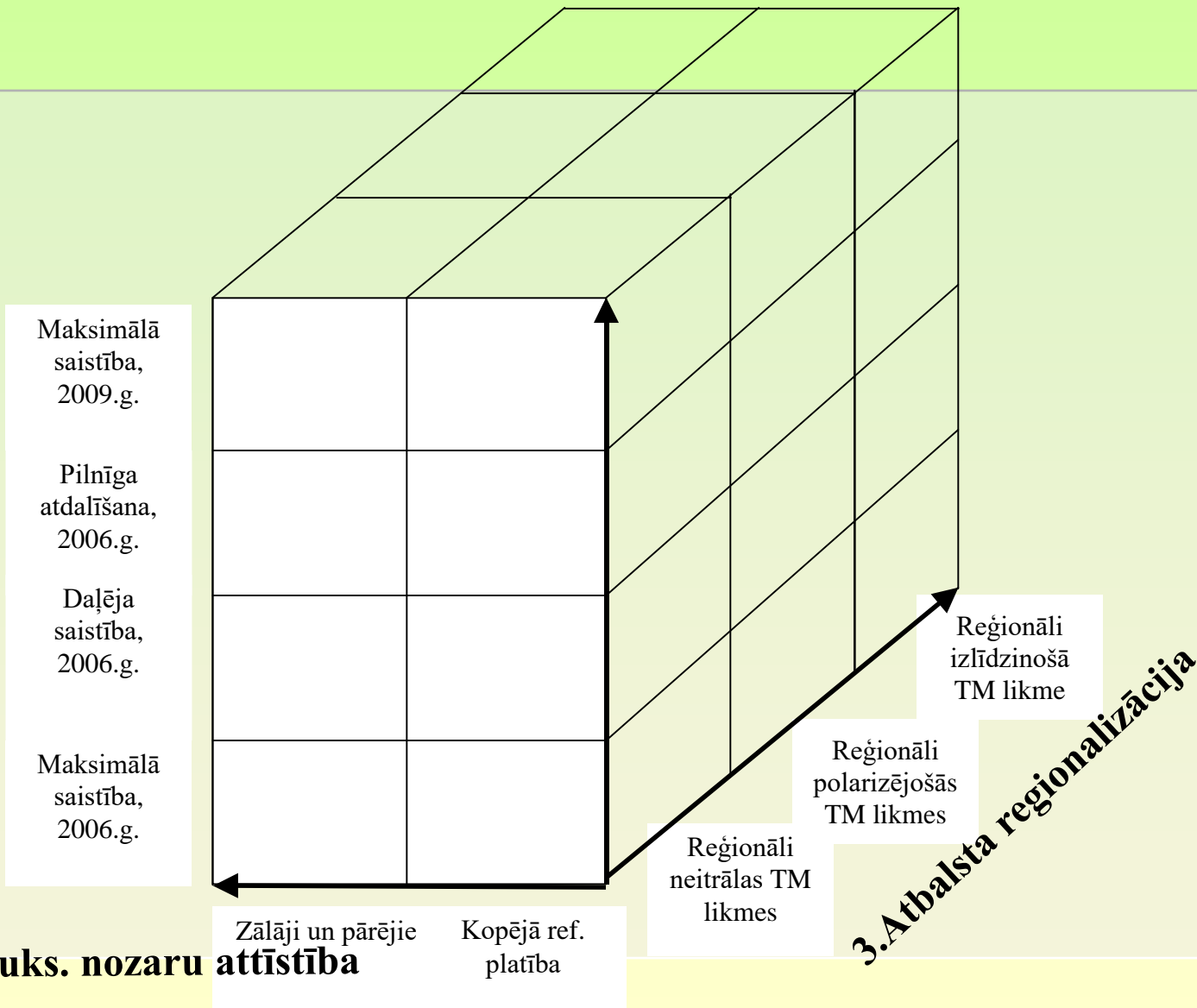
Galvenie politikas scenārijos formalizējamie KLP reformas īstenošanas aspekti

Iespējamo KLP reformas īstenošanas scenāriju kopa Latvijas lauksaimniecības sektoram

1. Stratēģiskā izvēle balstoties uz TM atdalīšanas pakāpi

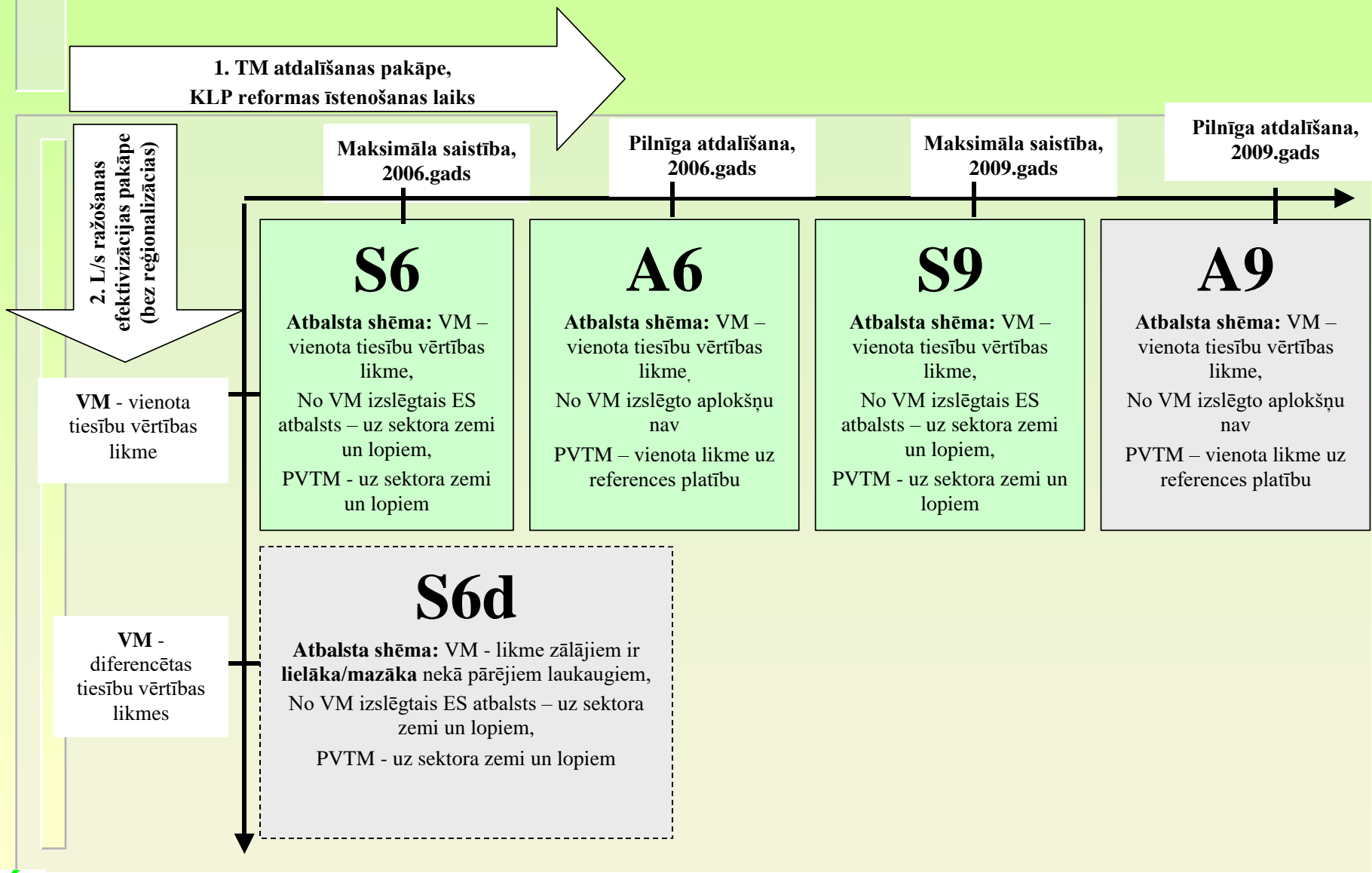
uz TM atdalīšanas pakāpi

2. Lauks. nozaru attīstība

Reformētās KLP ieviešanas scenāriji

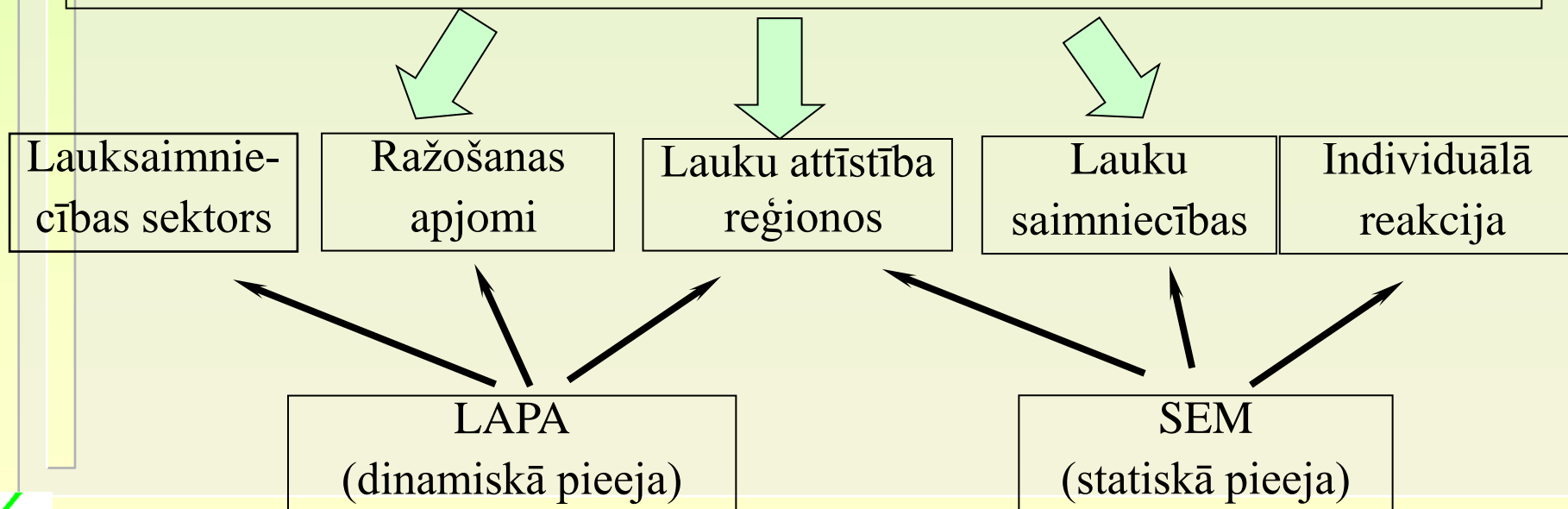
Resursu izmantošanas pieņēmumi

Resursu veids	2003. - 2007.g.		2008. - 2013.g.	
	Cenas	Daudzums	Cenas	Daudzums
Algotais darbaspēks	1,110	0,93	1,04	0,94
Sēkla:*				
pirktā	1,016	1		
pašražotā	1,016	1		
Lopbarība*	1,016	1		
Minirālmēsli*	1,058	1		
Pesticīdi*	1,031	1		
Veterinārās izmaksas*	1,031	1		
Degviela	1,029	0,98	1,004	0,98
Elektroenerģija	1,082	1,015	1,014	1,015
Kurināmais	1,082	0,98	1,014	0,98
Resursu atdeve (tehniskā pieauguma koeficients)	1,01			

* Pieaugums periodam no 2003.g. līdz 2009.gadam

2003.gada KLP reformas vērtēšanas kritēriji un izmantojamās metodes

1. Lauksaimniecības sektora un atsevišķu saimniecību grupu ienākumi;
2. Lauksaimnieciskās ražošanas attīstība;
3. Galveno ražošanas resursu izmantošana (*zeme, darbaspēks*);
4. Pieejamā atbalsta izmantošanas pakāpe;
5. Ieviešanas šoks – “saimnieku labsajūtas” faktors
6. Administrēšanas izmaksas.

Sektora politikas un attīstības modelis LAPA: pamatnosacījumi un pieņēmumi

Dinamisks reģionālais daļēja līdzsvara optimizācijas sektora modelis

- ❑ Meklē optimālo ražošanas struktūru lielākās peļņas gūšanai, mainot iepriekšējā aprēķinātā gada resursu izvietojumu pieļaujamo pārmaiņu robežās
- ❑ Sektora rādītājus iegūst kā reģiona aprēķināto rādītāju kopsummu
- ❑ Produkcijas cenas veidojas kā funkcija no politikas cenām, Eiropas iekšējā tirgus cenām un pieprasījuma/piedāvājuma attiecības Latvijas tirgū. Tomēr nav cenu inflatīvā palielinājuma lauksaimniecības precēm, bet ir - ražošanā izmantotajiem resursiem
- ❑ Netiek ņemtas vērā iespējamās investīcijas un ražošanas tehnoloģiju pārmaiņas (nemainīgs darbaspēka ieguldījums un nolietojuma vērtība)
- ❑ Ražošanas efektivitāte ZT progresa rezultātā ik gadus palielinās
- ❑ Piena un cukura sektoros ražošanas attīstību tieši ierobežo pārdošanas kvotas
- ❑ Valsts atbalsta kopsumma veidojas atkarībā no modelētajiem ražošanas apjomiem un politikas scenārijam atbilstoši uzdotajām atbalsta likmēm
- ❑ Sākotnējā informācija par sektora ražošanu veidota kā 2001.-2003.gada vidējie faktiskie rādītāji

Saimniecību ekonomikas statistiskais modelis SEMS: pamatnosacījumi un pieņēmumi

Statiskais modelis reformētās KLP ieviešanas scenāriju novērtēšanai saimniecību līmenī

- ❑ 2003.gada 703 SUDAT saimniecību dati (ekonomiskais lielums 2 ELV un vairāk)
- ❑ Nemainīga saimniecību ražošanas struktūra
- ❑ Netiek ņemtas vērā iespējamās investīcijas un ražošanas tehnoloģiju pārmaiņas (nemainīgs darbaspēka ieguldījums un nolietojuma vērtība)
- ❑ Saimniecības saņem 100% no iespējamā atbalsta, 2013.gadā ievērtēta ES noteiktā atbalsta modulācija
- ❑ MLA maksājumi atkarībā no konkrētās saimniecības atrašanās MLA kategoriju apgabalos
- ❑ Rezultāti ekstrapolēti atbilstoši katras saimniecības pārstāvēto saimniecību skaitam (saimniecības svaram)

Ko vēlējāties noskaidrot?

Kāda varētu būt TM reformas ietekme uz:

1. Lauksaimniecības sektoru
2. Dažādu grupu saimniecībām
3. Lauku attīstību reģionos
4. Dažādu lauksaimniecības sektoru attīstību
5. Dažādām saimnieku interešu grupām ieviešanas gadā:
“labsajūtas” novērtējums...

Luksemburgas kompromiss Latvijā: ko neesam ievērtējuši?

- ❑ Esam ievērtējuši daudzus aspektus, bet
Ko pagaidām neesam darījuši?
 - Prognozējuši un kvantitatīvi vērtējuši saimniecību struktūras pārmaiņas
 - Vērtējuši saimniecību struktūras attīstībai un efektivitātes pārmaiņām nepieciešamās investīcijas
 - Uzlikuši ierobežojumu izmanto lauksaimniecības zemju platībām pēc TM reformētās sistēmas ieviešanas
 - Spējuši novērtēt MLA maksājumu nosacījumu pārmaiņas pēc 2006. gada. Bet MLA ir nozīmīga ietekme uz lauksaimniecības ražošanas attīstību Latvijā
 - “enerģētiskās” lauksaimniecības attīstības iespējas

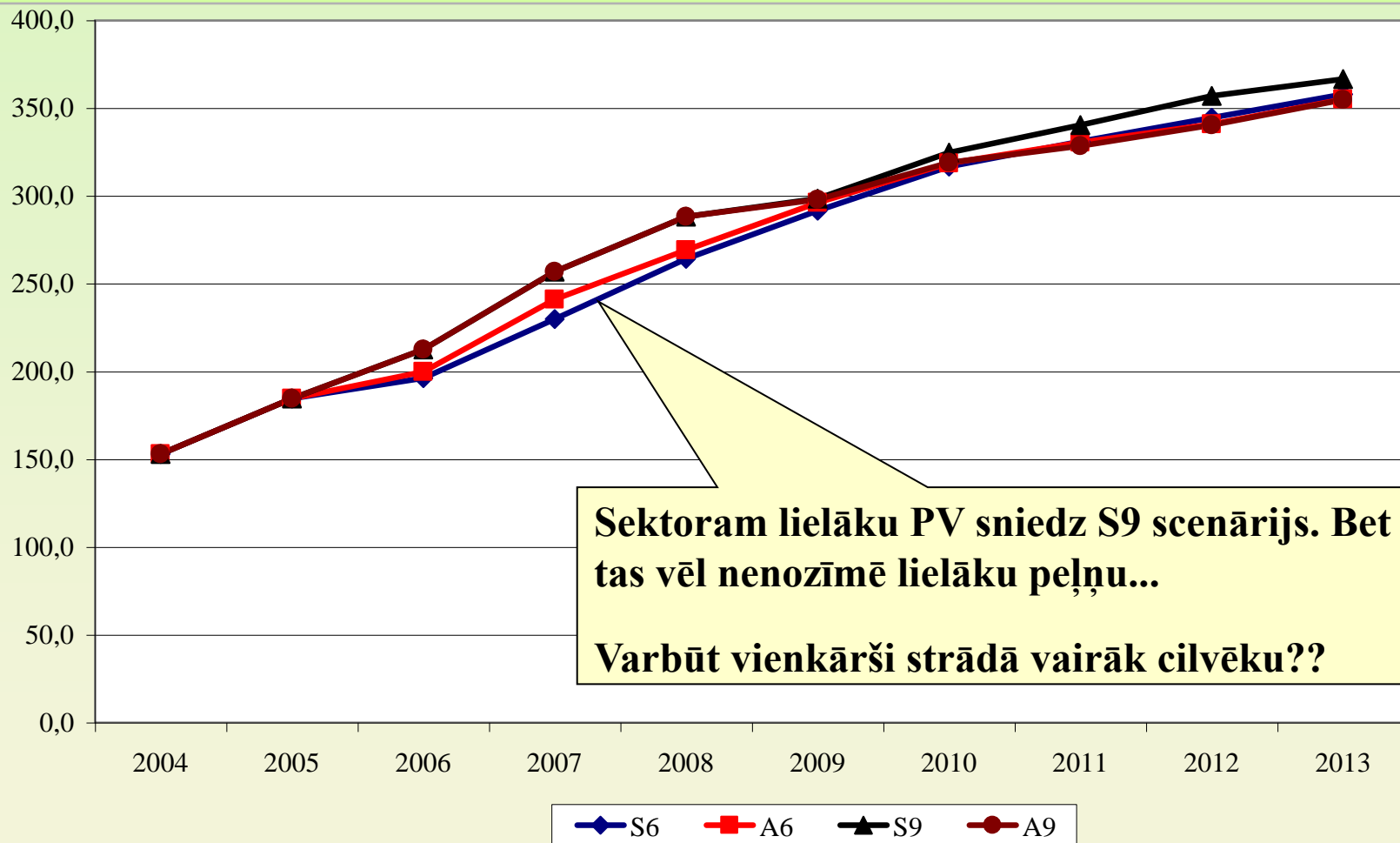
Kā skatīt rezultātus?

- ❑ Tie izriet no pieņēmuma, ka saimnieki pieņems racionālus saimniekošanas lēmumus
- ❑ Rādītājus ir jāvērtē salīdzinājumā pa dažādajiem scenārijiem – lielāks/mazāks, daudz/maz, nozīmīgi/nenožīmīgi
- ❑ Aprēķinu rezultātus nedrīkst vērtēt kā prognozētos sektora attīstības rādītājus
- ❑ saimniecību ekonomiskā modelī SEMS analizēta nemainīga ražošanas struktūra, bet saimnieki pieņem racionālus saimniekošanas lēmumus un struktūru mainīs
- ❑ dinamiskais modelis LAPA reaģē uz modelī iekļautajiem pieņēmumiem – bet ne visu varam formalizēt
- ❑ mūsu pētījuma secinājumi nav politikas rekomendācija - tas ir pamats diskusijai

1. Kā TM reforma ietekmēs:
Latvijas lauksaimniecības sektoru kopumā?

Prognozētie kopējie Latvijas lauksaimniecības sektora ienākumi (PV*), milj.Ls

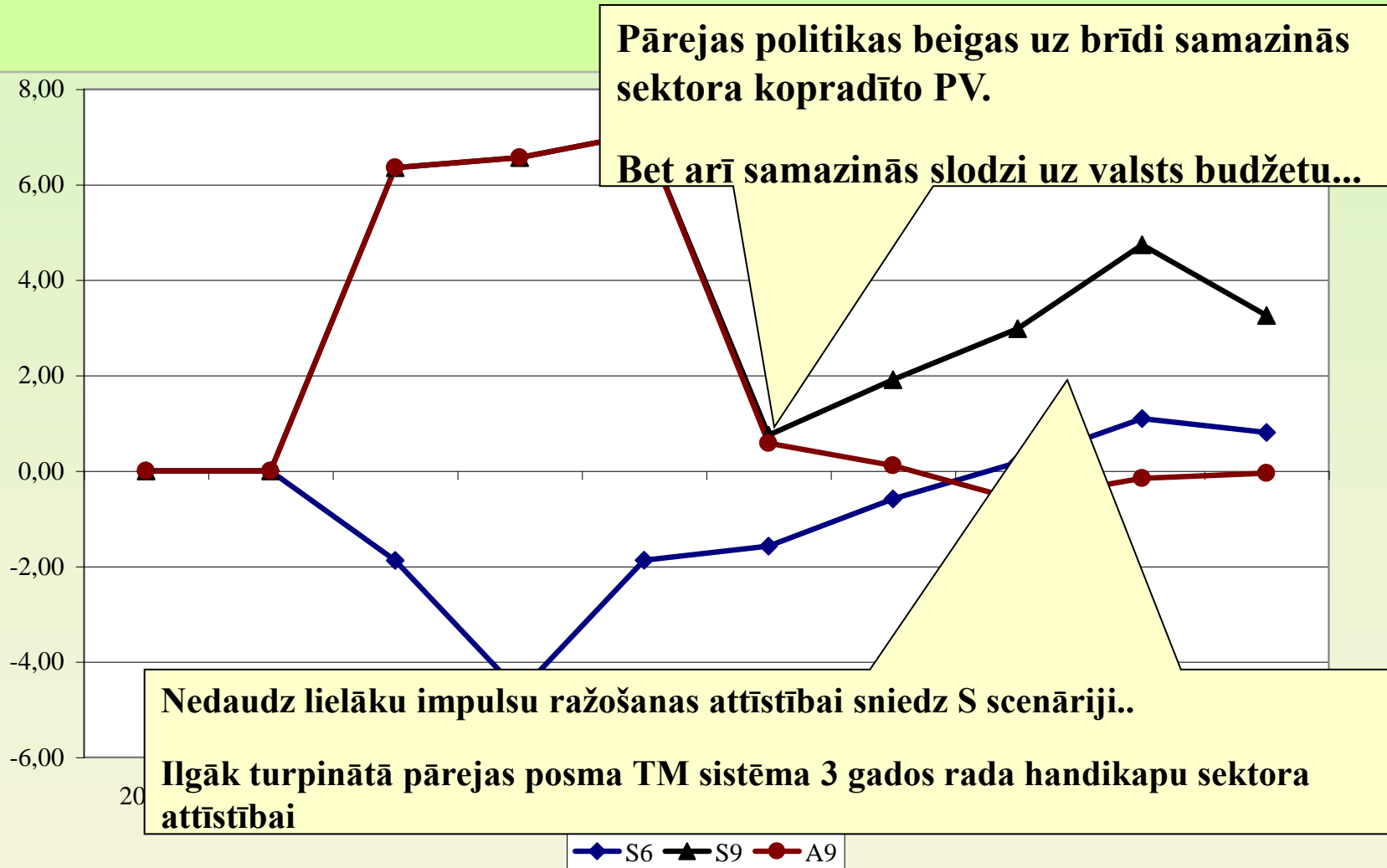

Sektoram lielāku PV sniedz S9 scenārijs. Bet tas vēl nenozīmē lielāku peļņu...

Varbūt vienkārši strādā vairāk cilvēku??

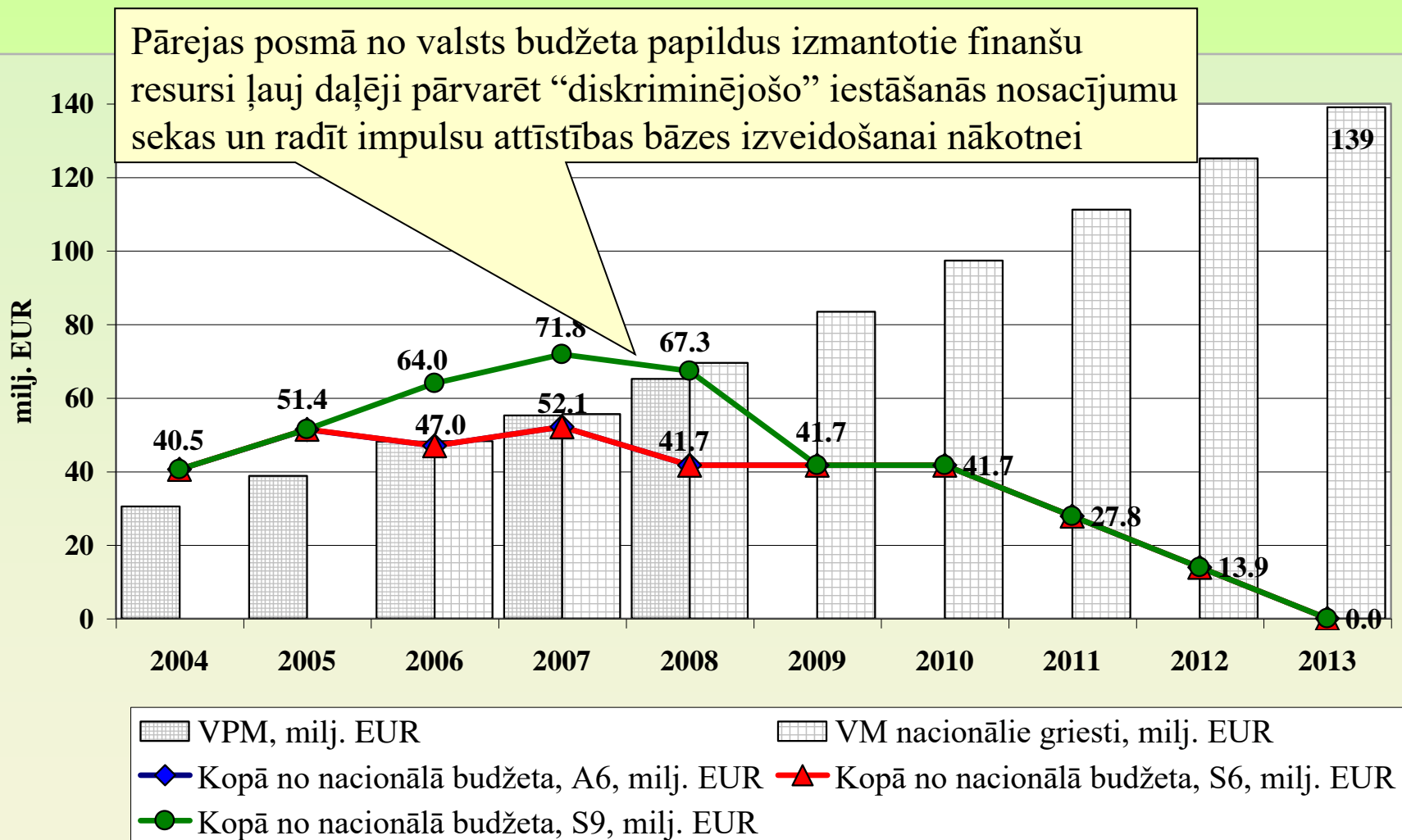
*PV = Izlaide – Izmaksas + Darbaspēks + Subsīdijas

S6 un S9 scenāriju novirzes pret A6* scenāriju kopējos Latvijas lauksaimniecības sektora PV, %

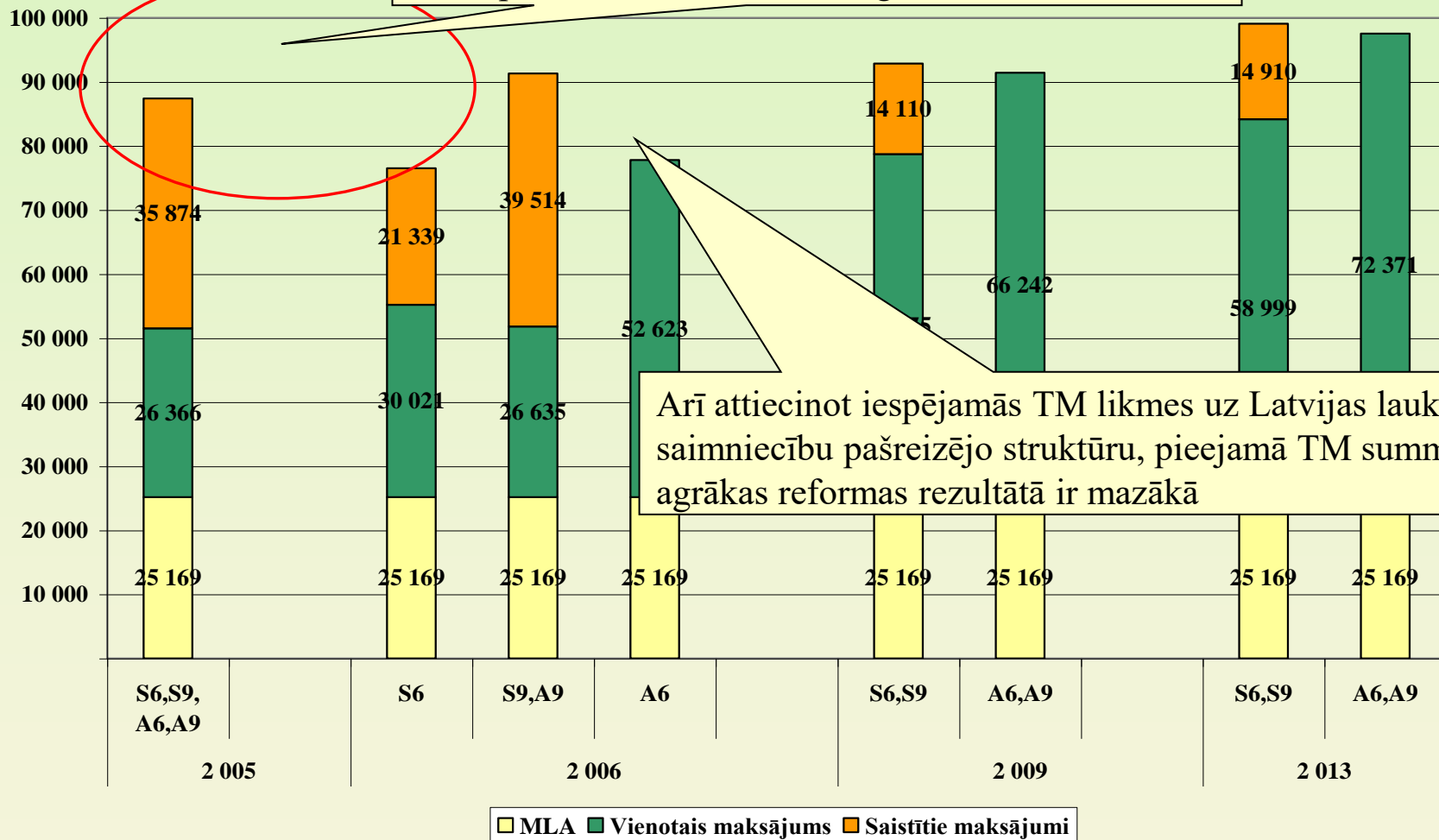
* Novirze = $(S_x - A6) / A6 * 100\%$

Scenāriju tiešmaksājumu maksimālā finansējuma no ES un nacionālā budžeta salīdzinājums 2004.-2013.gadā, milj.EUR

Atbalsta apjoms un struktūra saimniecībās ar ekonomisko lielumu 2 ELV un vairāk analizējamos scenārijos 2005., 2006., 2009. un 2013. gadā, tūkst. Ls

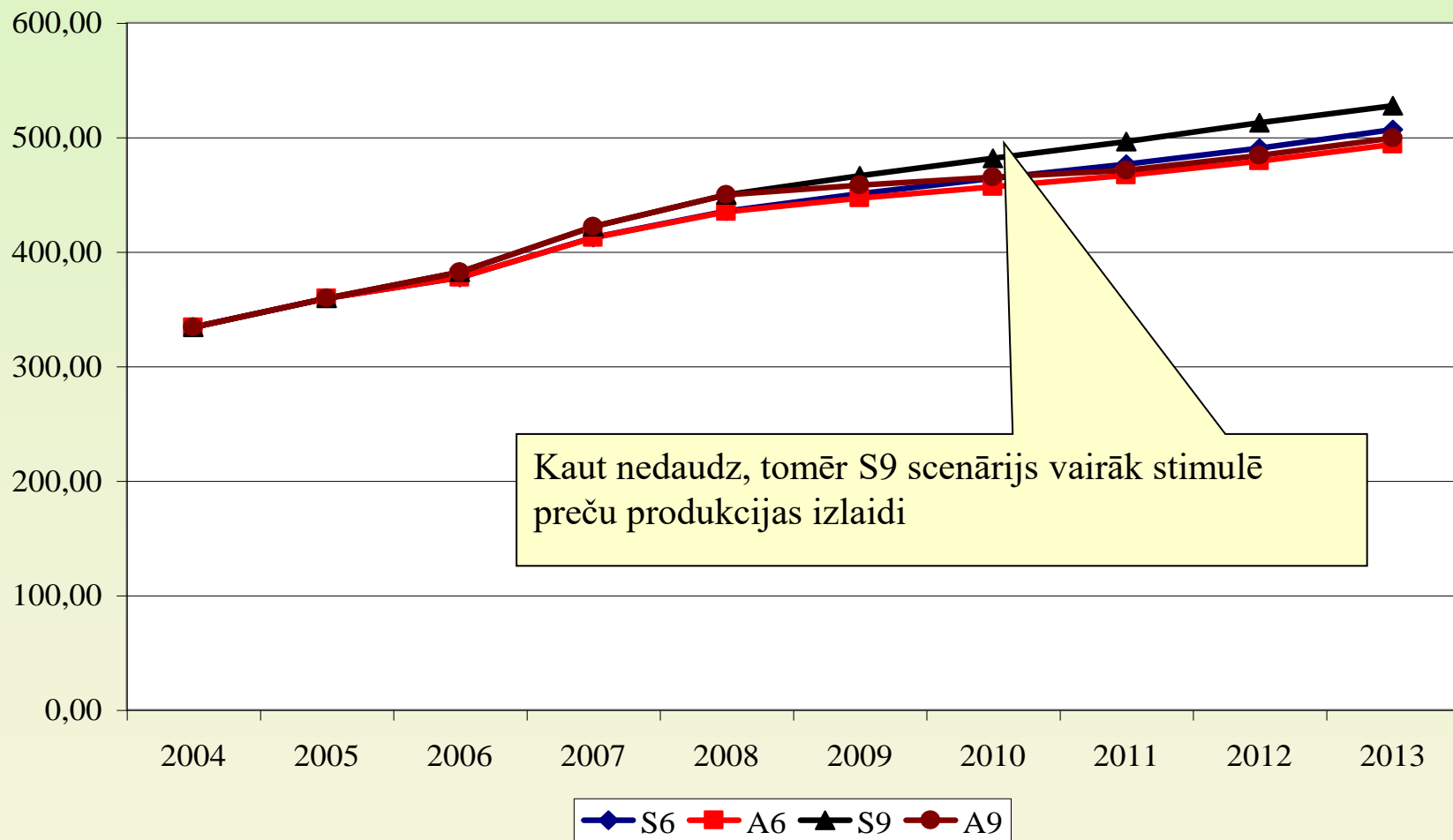
Un tā pat samazinās ieviešanas gadā ...

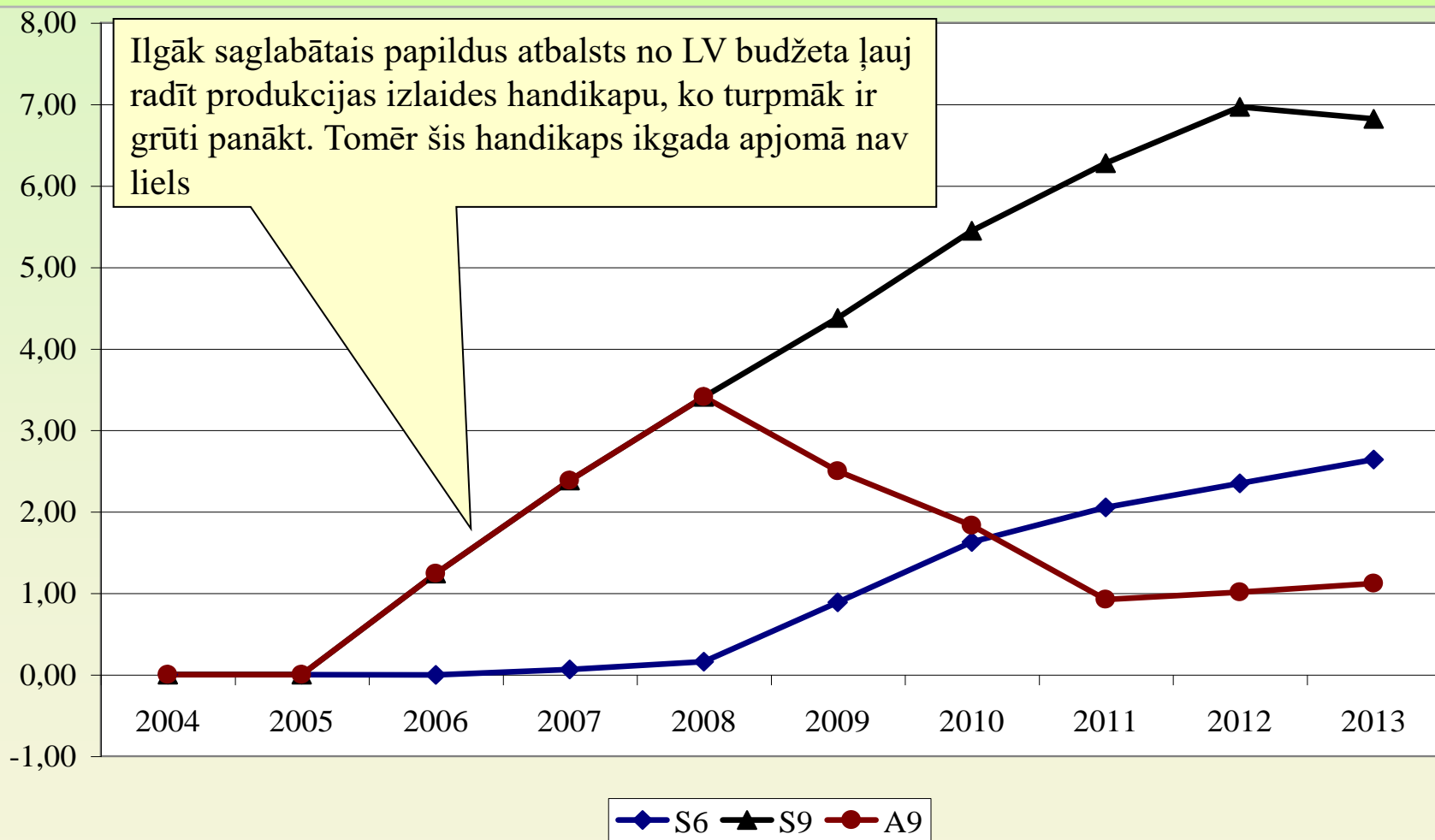
Arī attiecinot iespējamās TM likmes uz Latvijas lauku saimniecību pašreizējo struktūru, pieejamā TM summa agrākas reformas rezultātā ir mazākā

Prognozējamā Latvijas lauksaimniecības sektorā izlaide, Ls

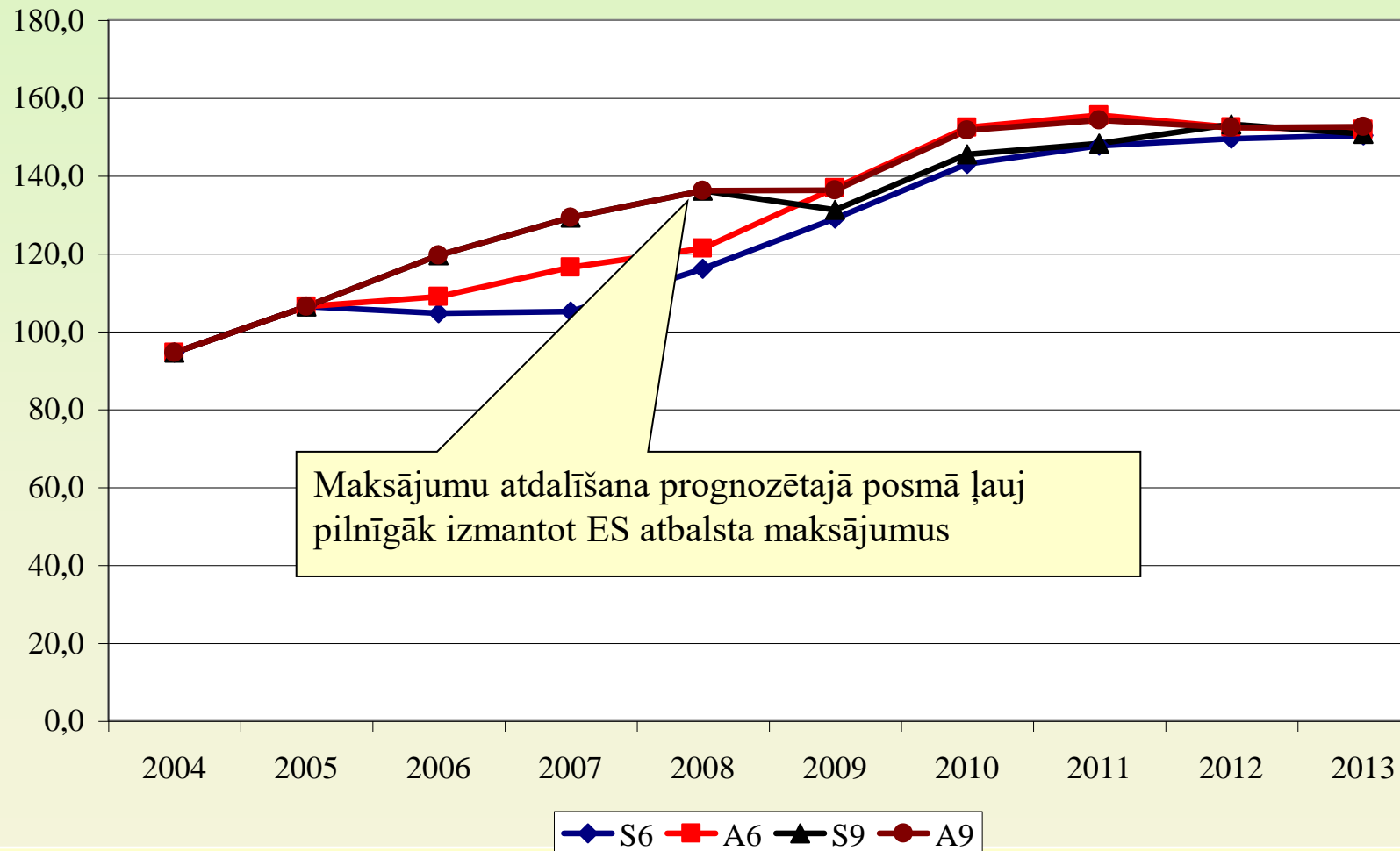

S6 un S9 scenāriju novirzes pret A6* scenāriju prognozējamā Latvijas lauksaimniecības sektora izlaidē, % Bet peļņā???

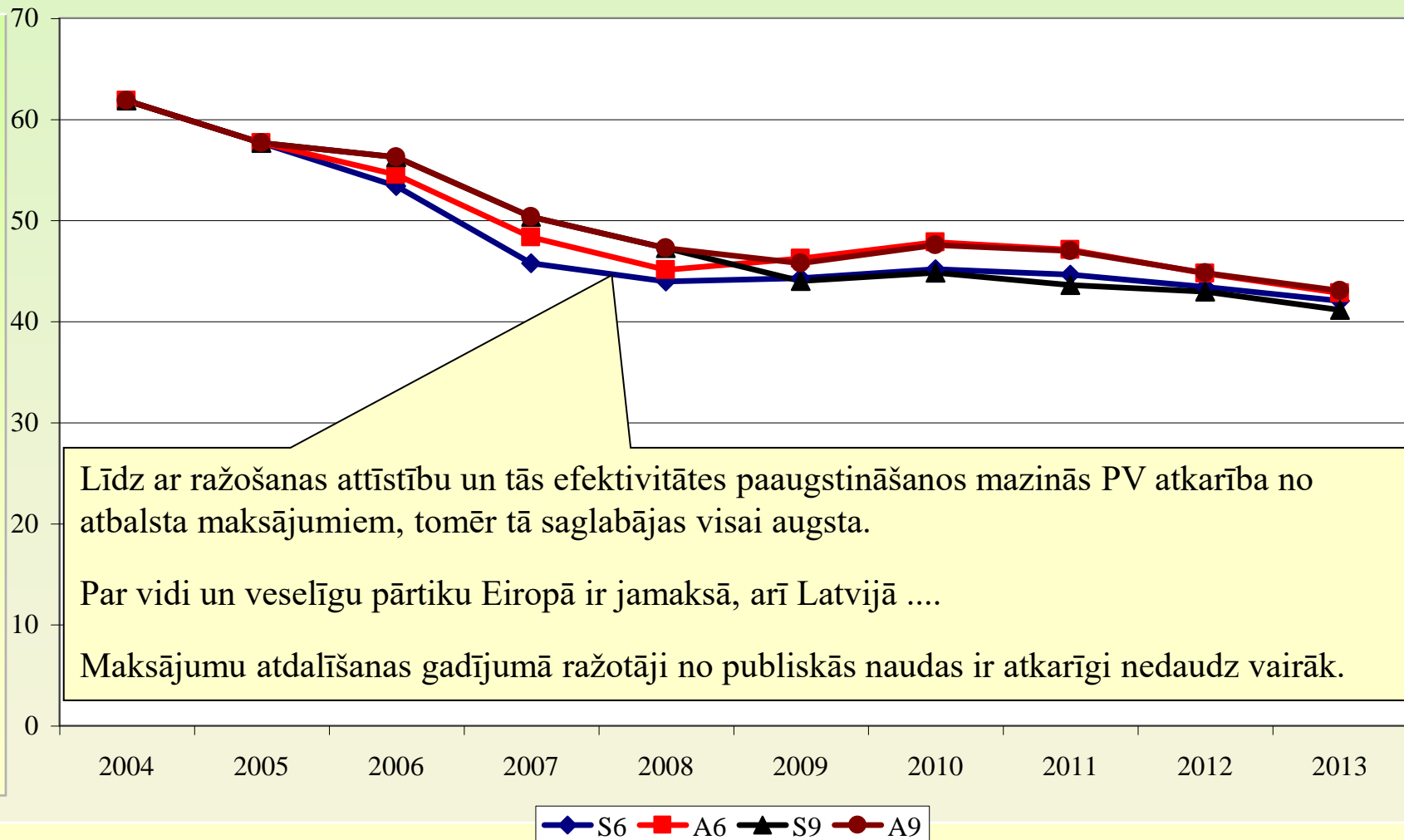

* Novirze = $(S_x - A6) / A6 * 100\%$

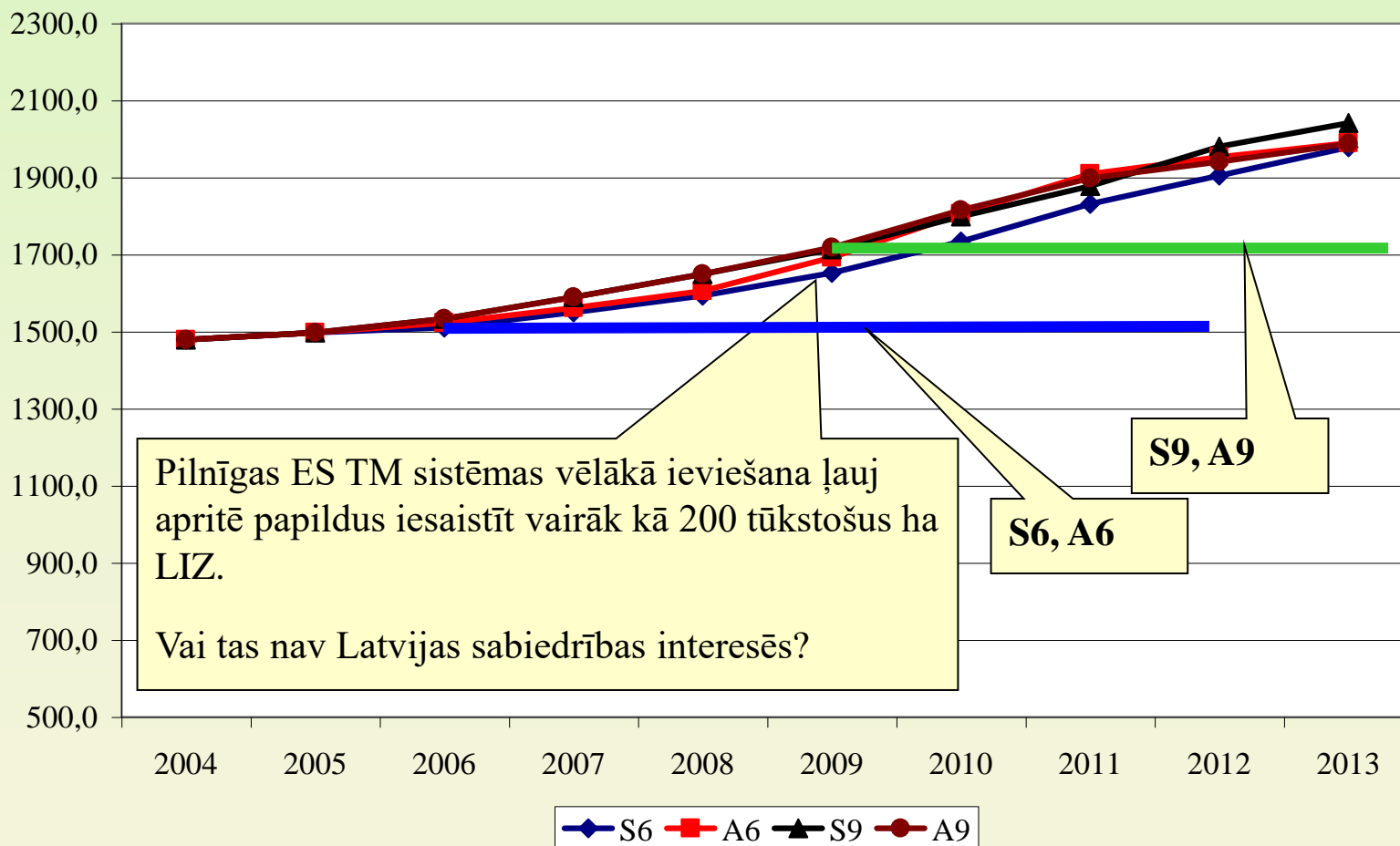
Tiešais atbalsts Latvijas lauksaimniecībai (ieskaitot MLA maksājumus), milj.Ls

Subsīdiju īpatsvars Latvijas lauksaimniecībā saražotajā pievienotajā vērtībā (PV),%

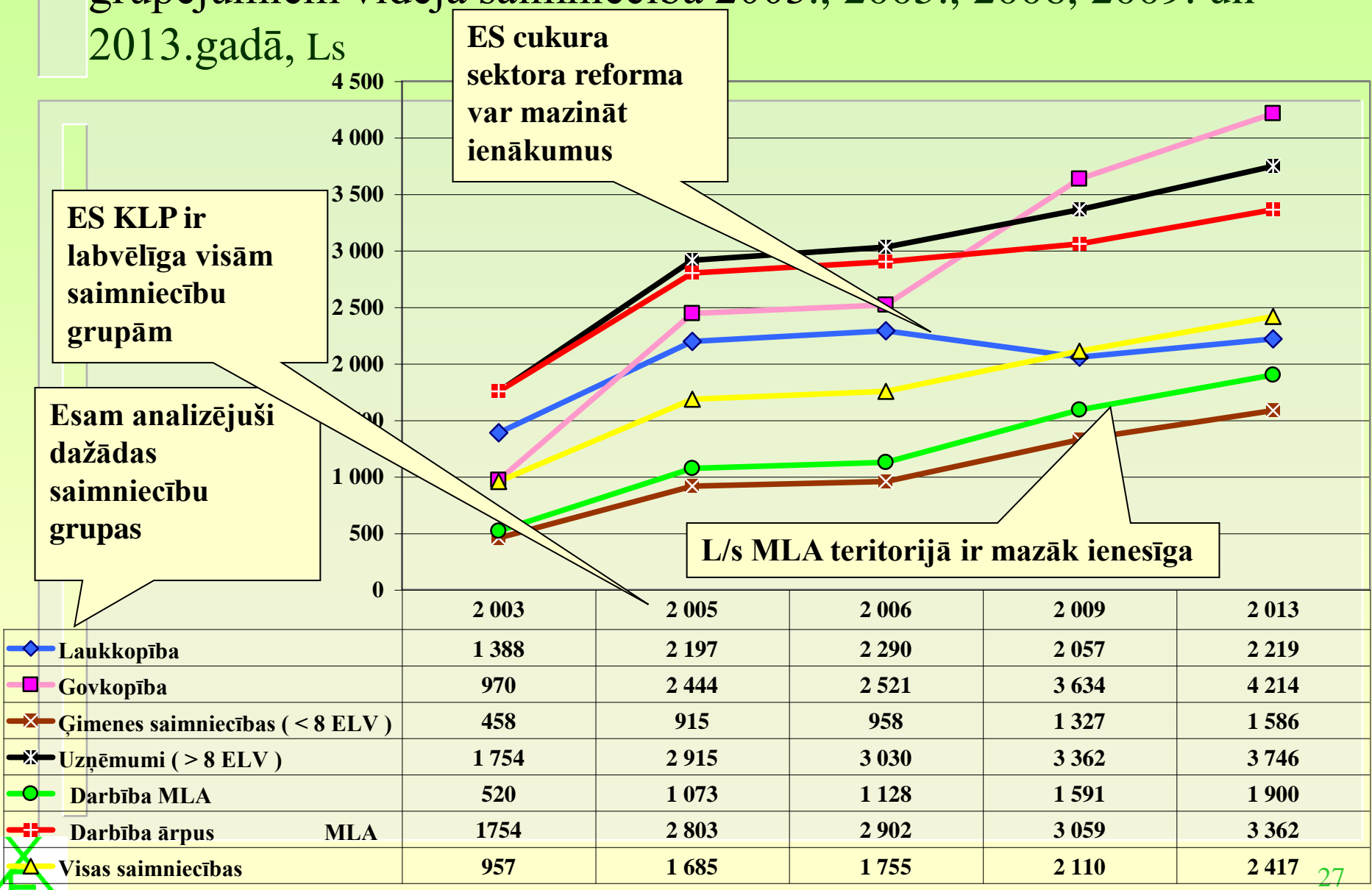
Faktiski izmantotās lauksaimniecības zemes platības Latvijā, tūkst.ha

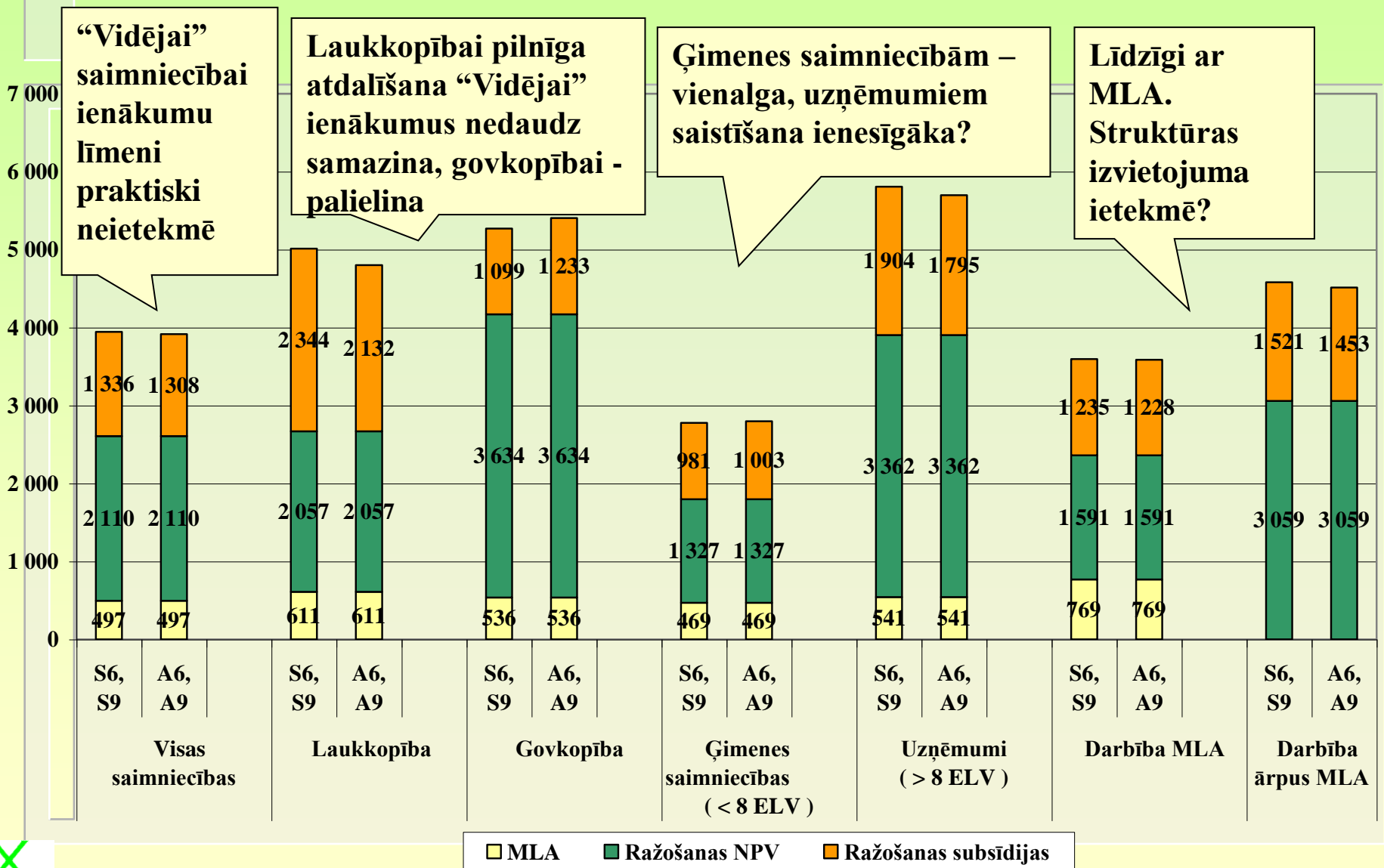
2. Kā ES tiešmaksājumu (TM) reformas varianti ietekmētu dažādu grupu saimniecības

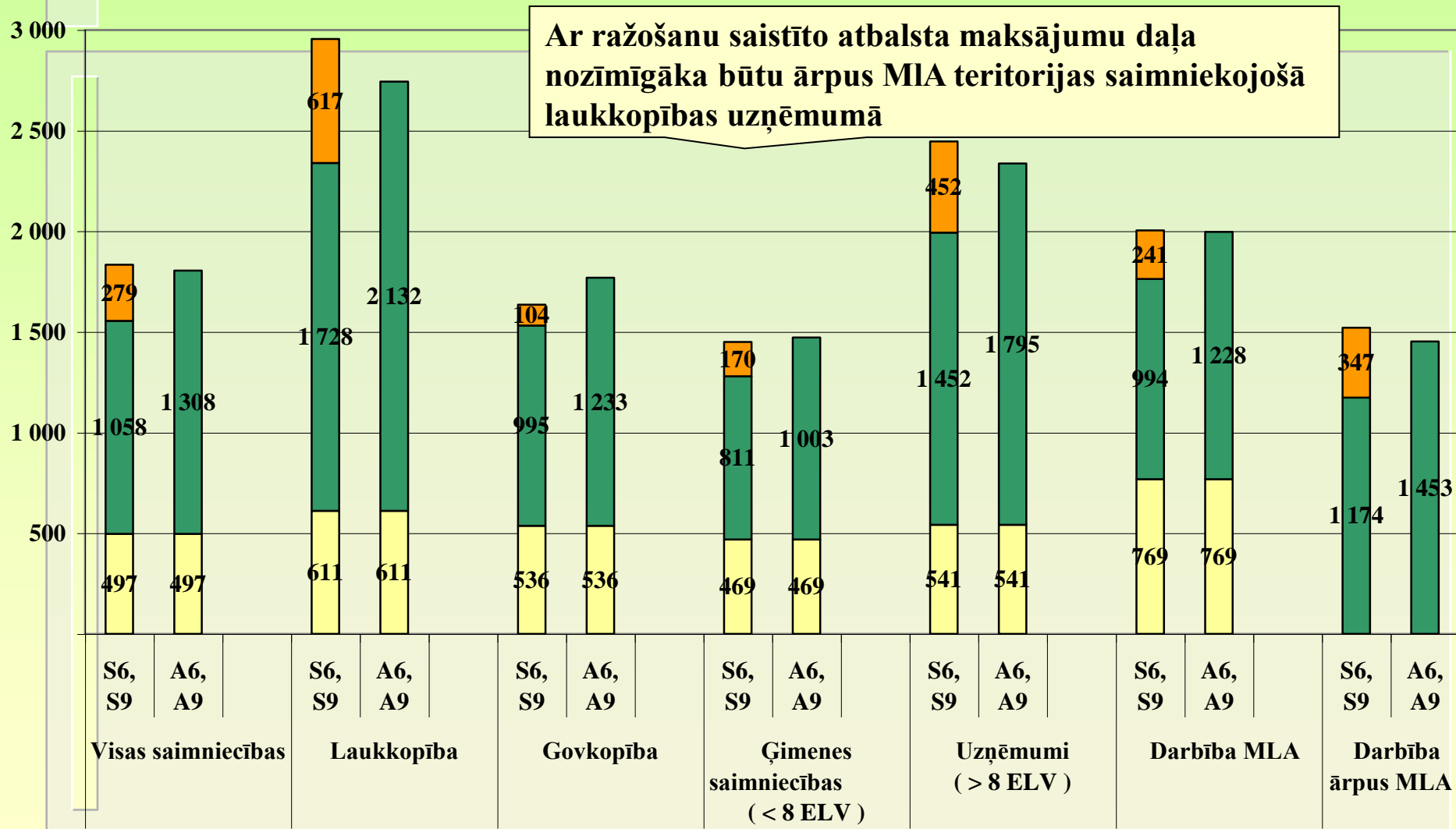
Ražošanas NPV atbilstoši dažādiem saimniecību grupējumiem vidējā saimniecībā 2003., 2005., 2006, 2009. un 2013.gadā, Ls

NPV uz vienu darba spēka vienību atbilstoši dažādiem saimniecību grupējumiem vidējā saimniecībā 2009.gadā, Ls

Valsts atbalsts dažādo saimniecību grupējumu vidējā saimniecībā 2009.gadā, Ls uz darbaspēka vienību

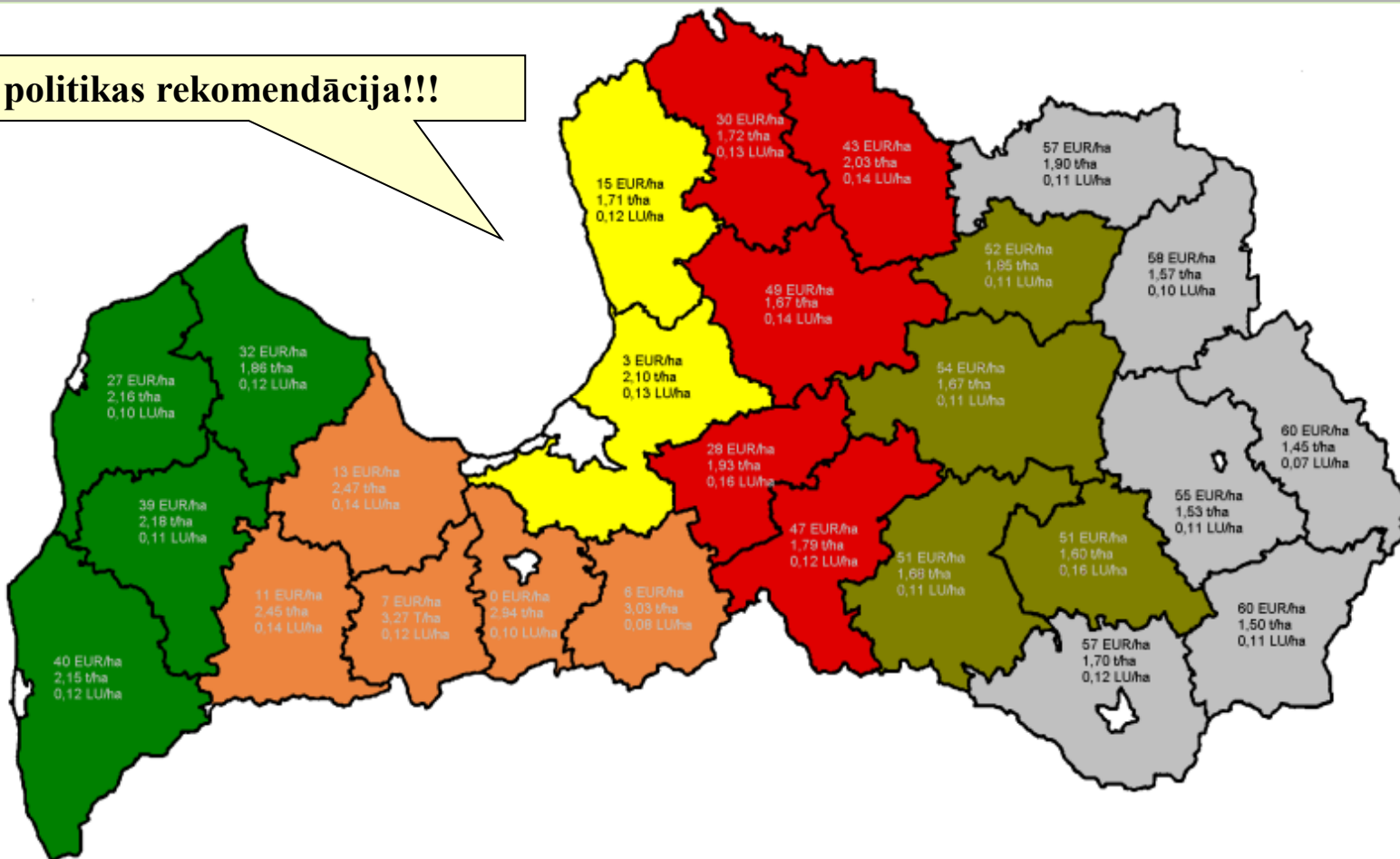
MLA Vienotais maksājums Saistītie maksājumi

3. Kā ES tiešmaksājumu (TM) reforma ietekmēs lauku attīstību Latvijas reģionos?
Kā varam to novērtēt?

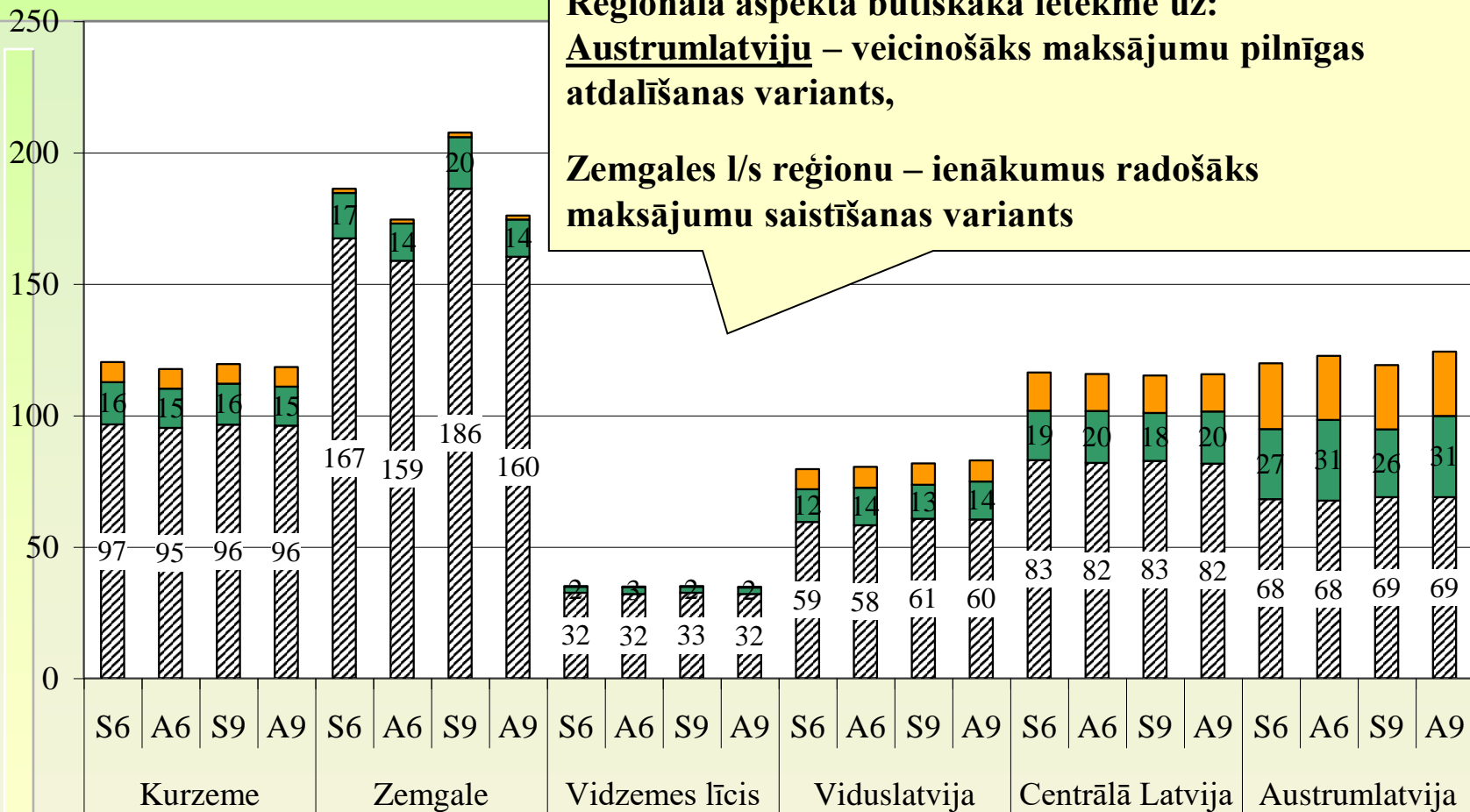

Analīzē pieņemtais Latvijas reģionālais dalījums.

Tā nav politikas rekomendācija!!!

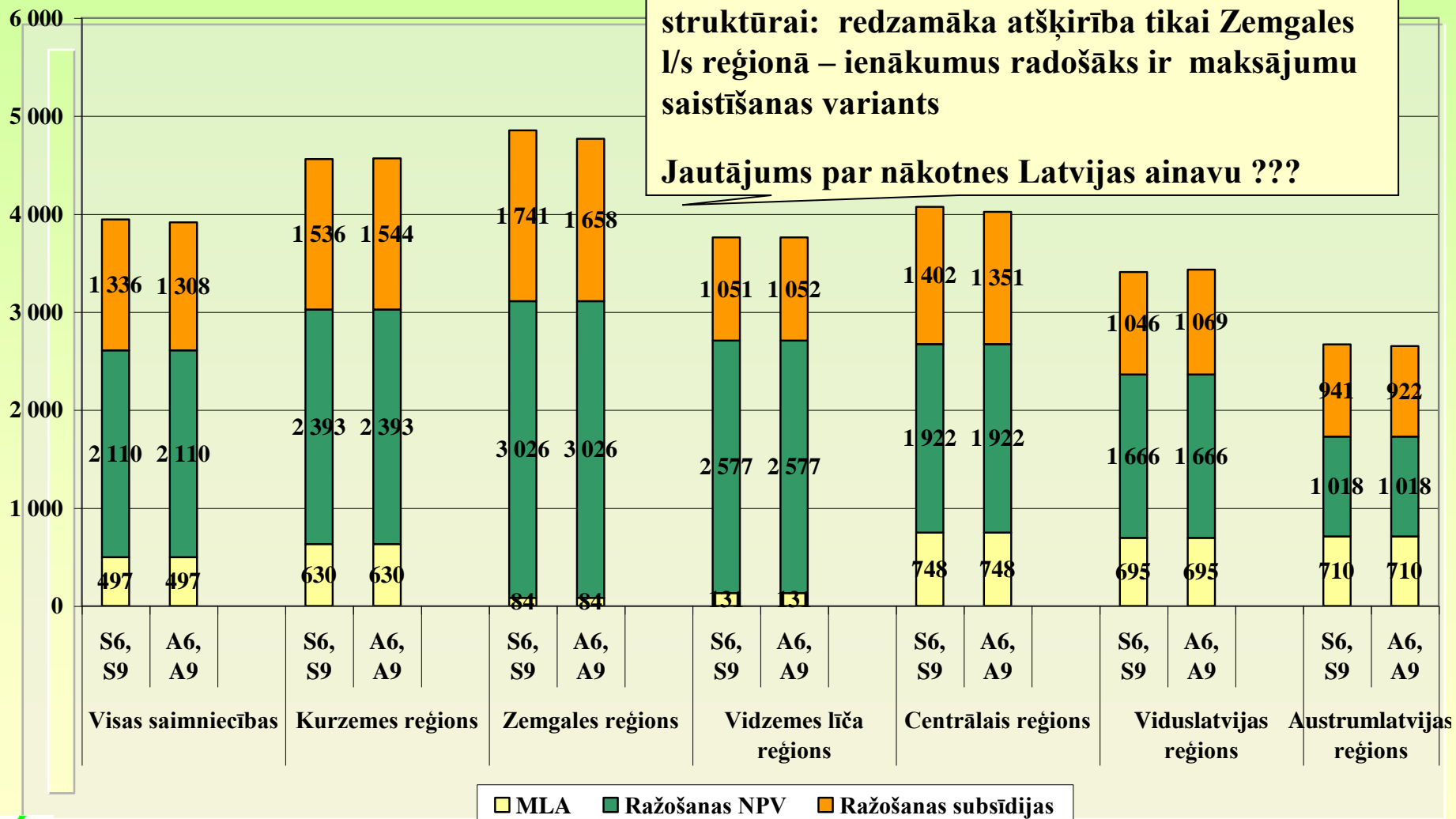
Latvijas lauksaimniecības sektora pievienotās vērtības prognozējamā struktūra reģionos 2013. gadā, milj.Ls

LAPA modeļa rezultāti

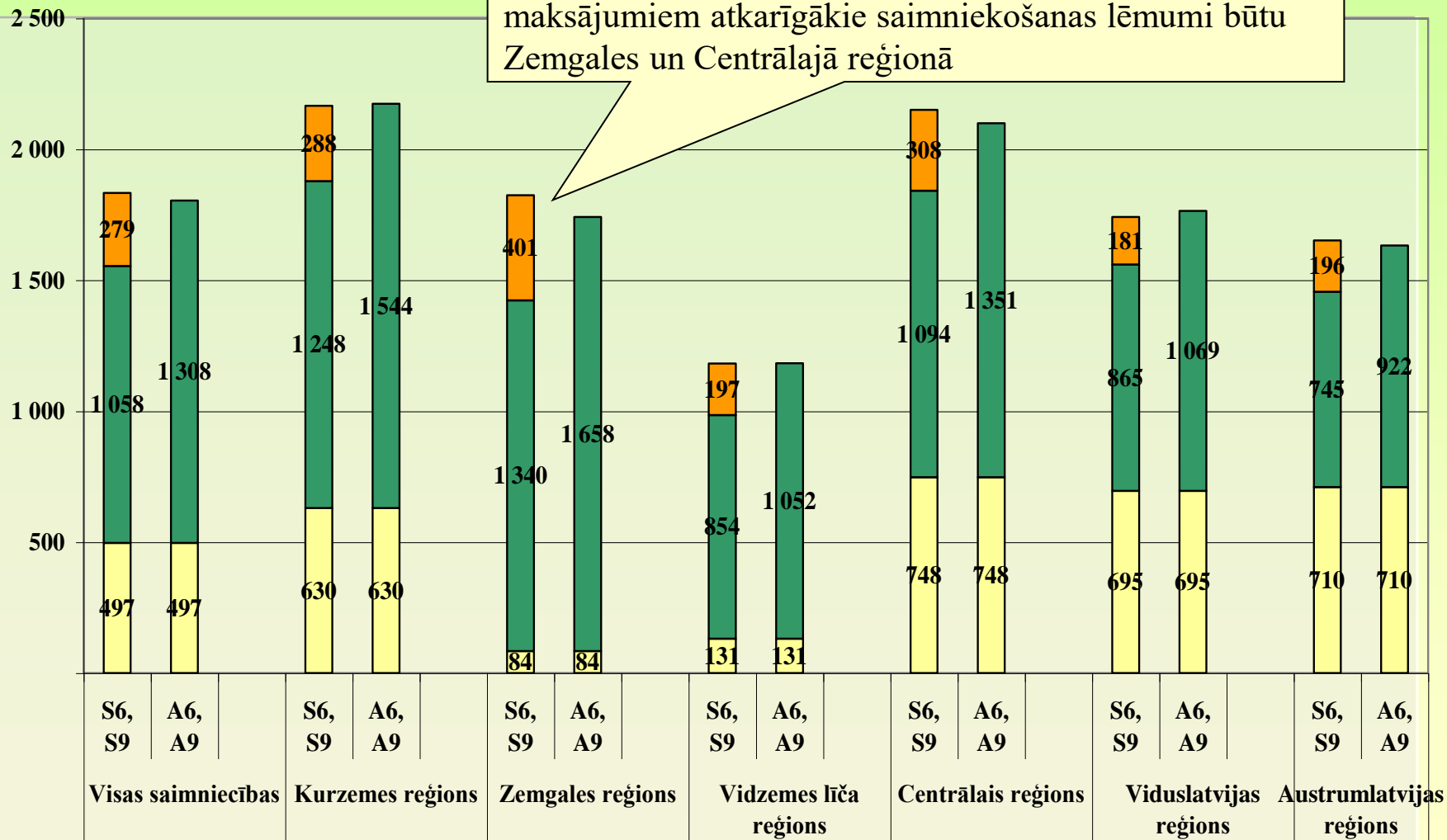
▨ Ražošana ■ TM ■ LMA

NPV uz vienu darba spēka vienību vidējā saimniecībā dažādos reģionos 2009.gadā, Ls

Valsts atbalsts vidējā saimniecībā dažādos reģionos 2009.gadā, Ls darbaspēka vienību

Saistīto maksājumu scenāriju izvēles gadījumā no maksājumiem atkarīgākie saimniekošanas lēmumi būtu Zemgales un Centrālajā reģionā

MLA

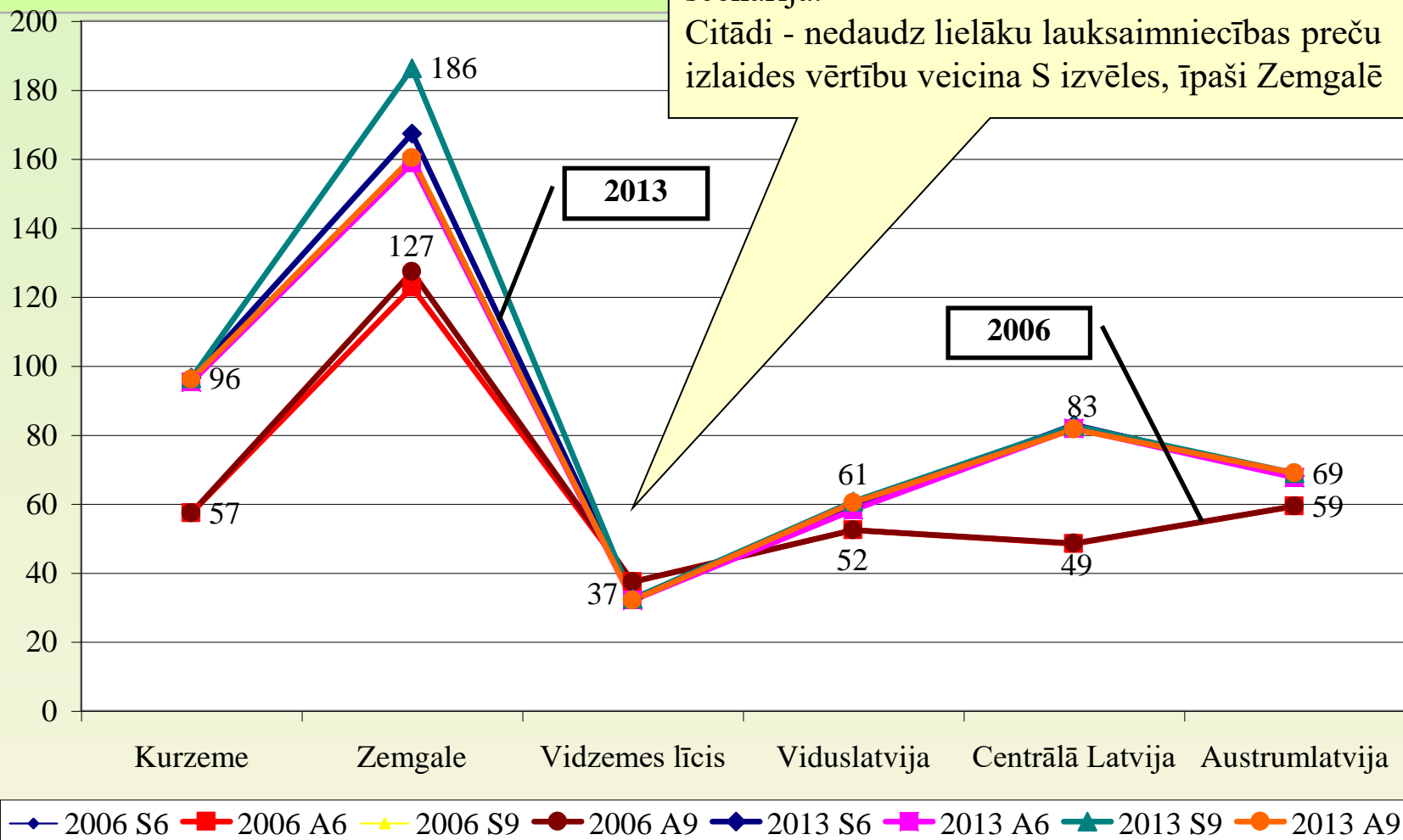
Vienotais maksājums

Saistītie maksājumi

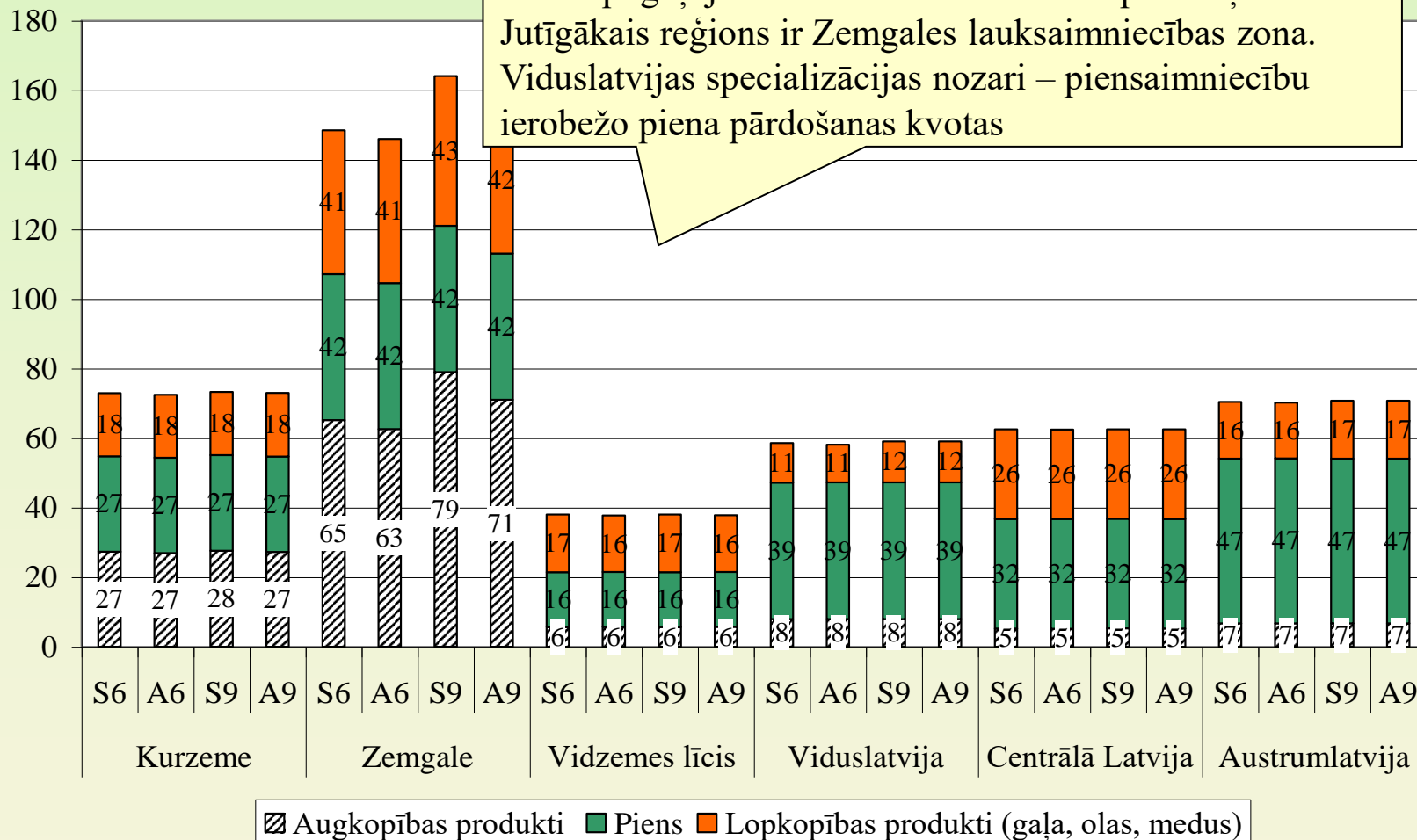
Latvijas lauksaimniecības sektora ieguvums no produkcijas pārdošanas reģionos 2006. un 2013. gadā, milj.Ls

Vidzemes piejūrā ražošana nepalielinātos nevienā scenārijā.

Citādi - nedaudz lielāku lauksaimniecības preču izlaides vērtību veicina S izvēles, īpaši Zemgalē

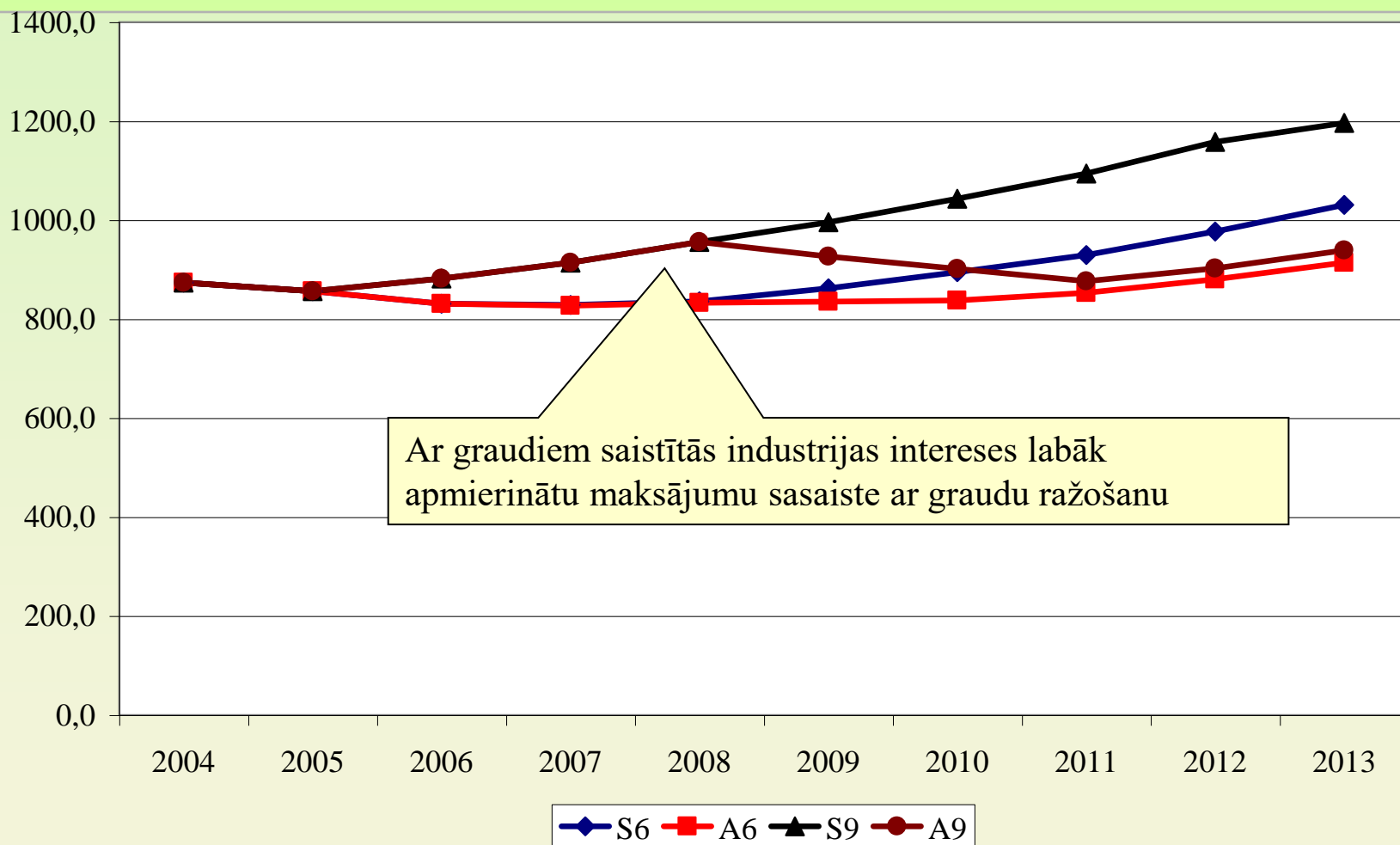
Latvijas lauksaimniecības ražošanas nozaru devums dažādos reģionos 2009. gadā, milj.Ls

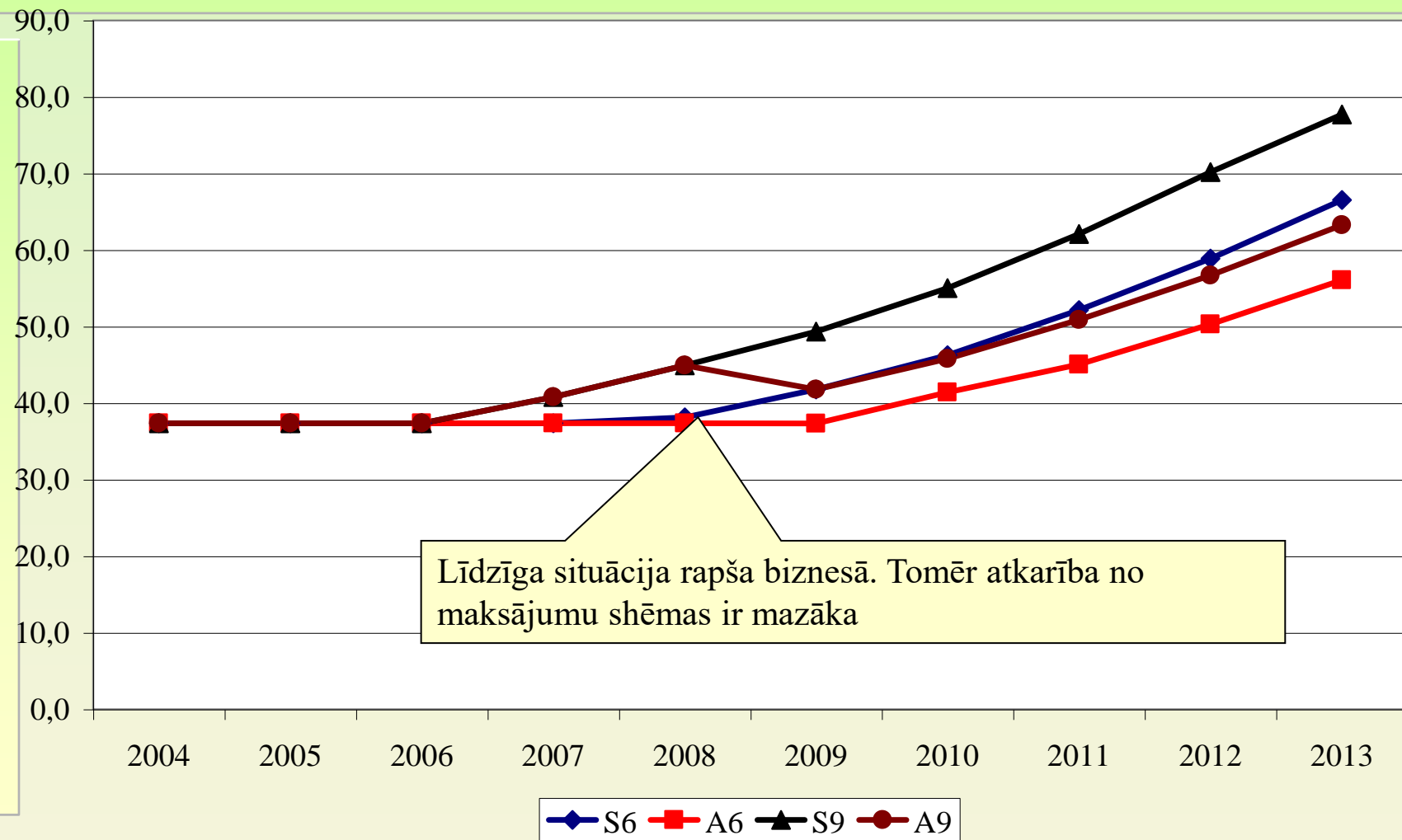
4. Vai reformētās TM politikas dažādie scenāriji ietekmētu dažādu ar Latvijas lauksaimniecību saistīto sektoru attīstību?

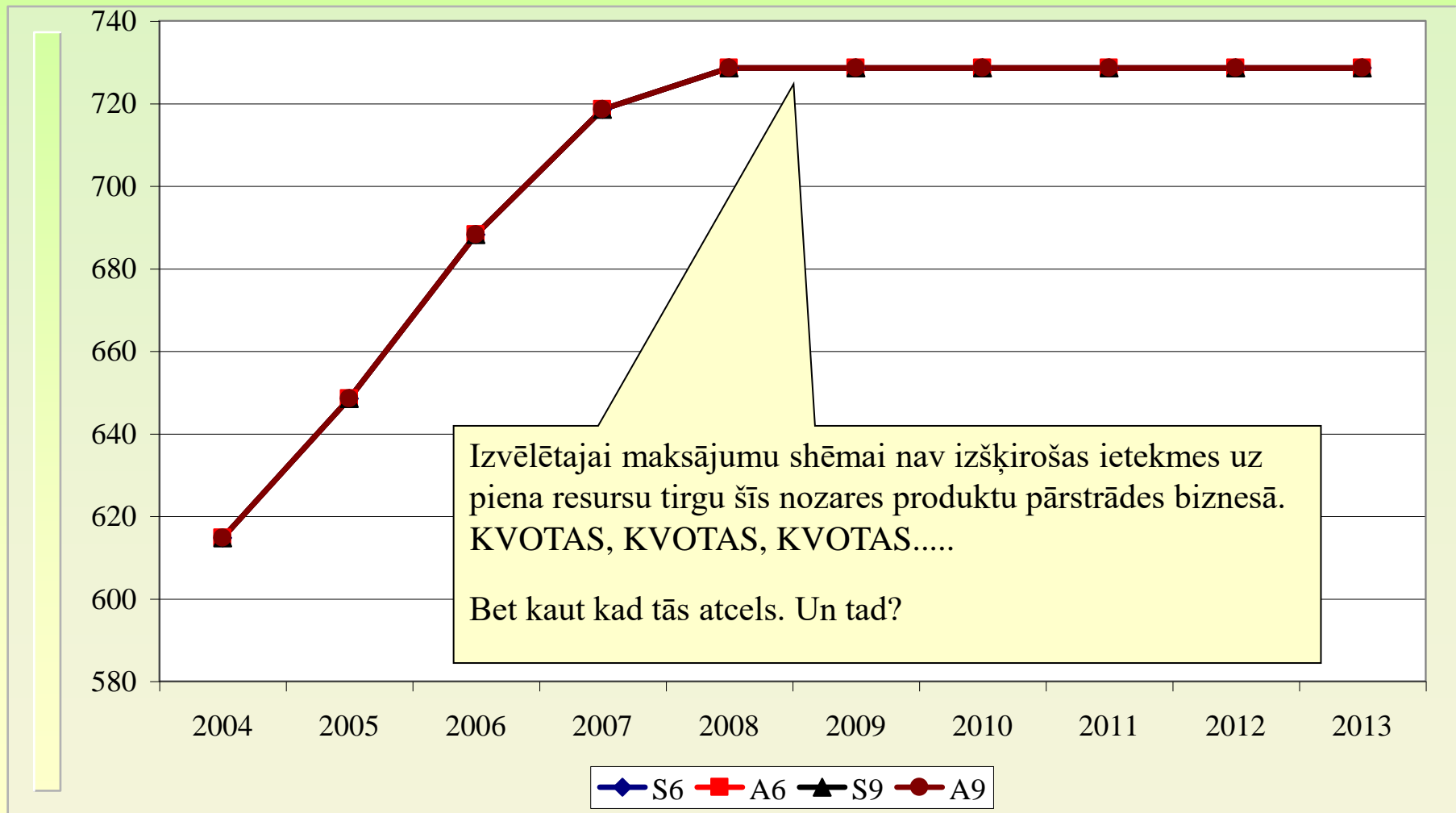
Graudu ražošanas prognozes periodā no 2004.g. līdz 2013.gadam, tūkst.t.

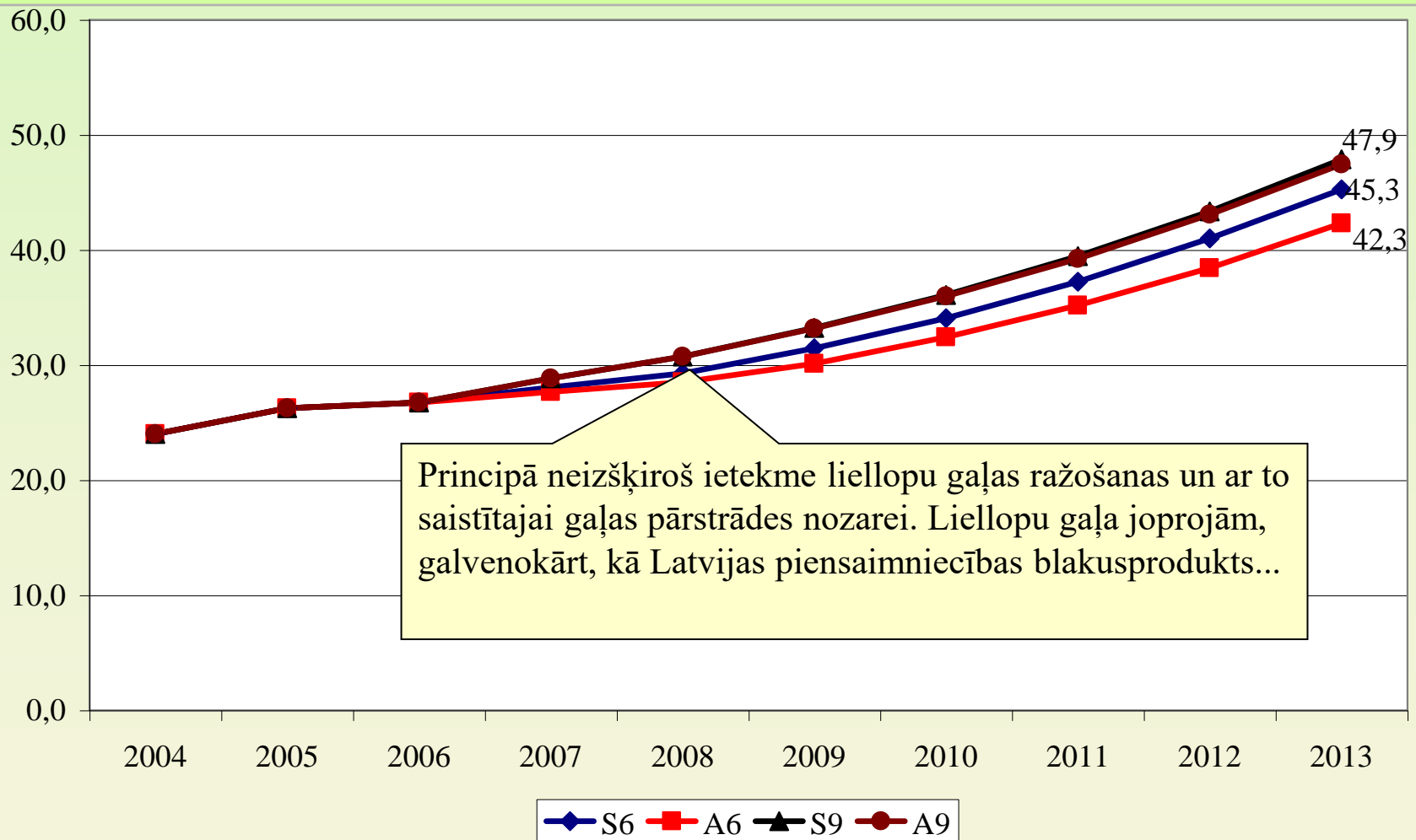
Rapša ražošanas prognozes periodā no 2004.g. līdz 2013.gadam, tūkst.t.

Piena ražošanas prognozes periodā no 2004.g. līdz 2013.gadam, tūkst.t.

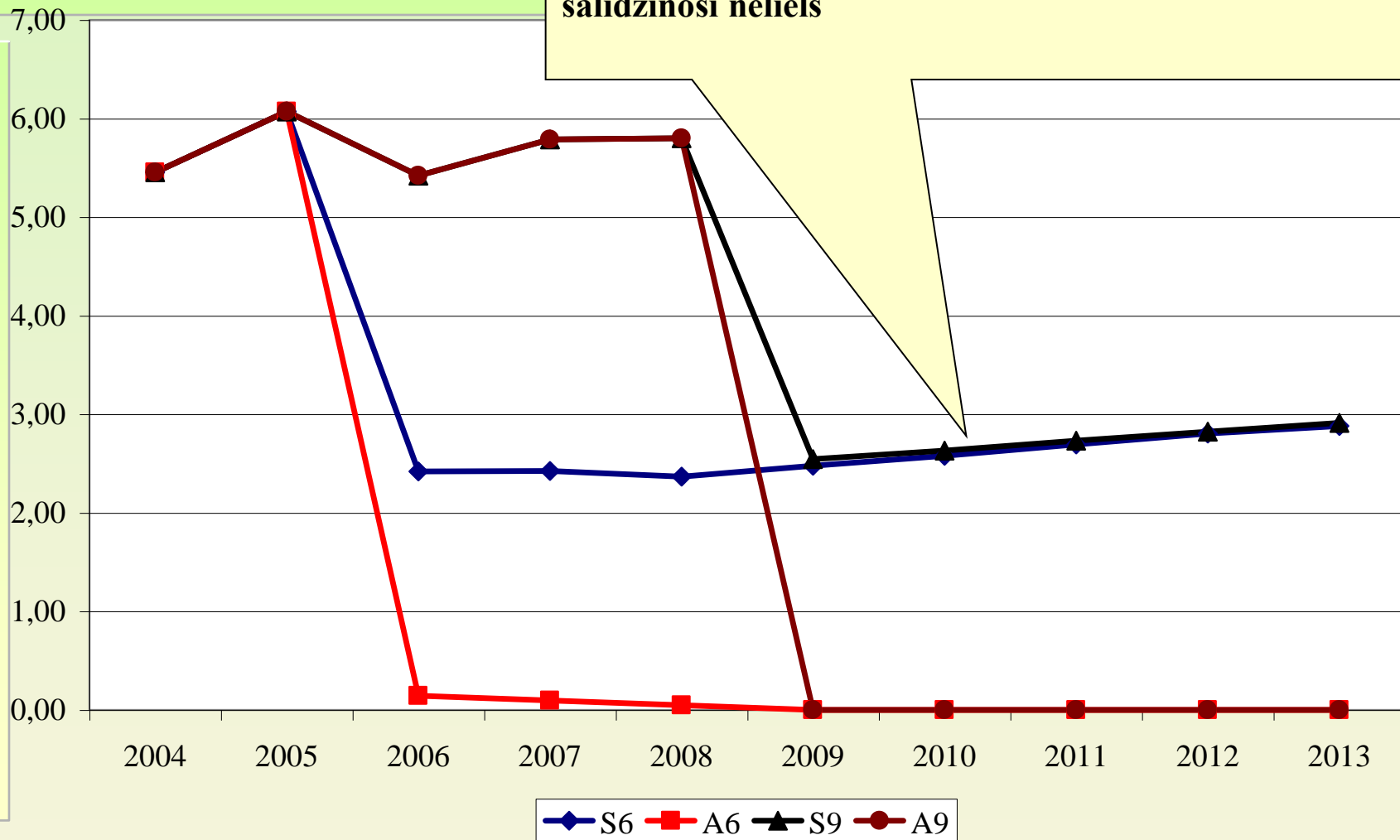

Liellopu gaļas ražošanas prognozes periodā no 2004.g. līdz 2013.gadam, tūkst.t.

Tiešā atbalsta prognozes dzīvniekiem laikā no 2004.g. līdz 2013.gadam, milj.Ls

Jo nozarē izmantotais piesaistīto maksājumu apjoms ir salīdzinoši neliels

5. Vai reformētās politikas ieviešana saimniekiem būtu sāpīga?

Vērtējam dažādo saimnieku interešu grupu “*labsajūtas pārmaiņas*” ieviešanas gadā

Ienākumu pārmaiņas dažādu grupējumu (pēc specializācijas) saimniecībās S6 un S9 scenārijos*, salīdzinot ar A6 scenāriju 0%

Faktiski visām specializācijām neizdevīga būtu agrākā ieviešana. Ekonomiski tomēr maznozīmīgas atšķirības, ja ieviešana notiek 2009.gadā

	2006:		2009: S _{6,9}	2013: S _{6,9}
	S ₆	S ₉ , A ₉		
Laukkopība	-5	10	4	4
Govkopība	7	9	-2	-2
Cūkkopība, putnkopība	-1	0	0	0
Jaukta augkopība	-5	9	1	1
Jaukta lopkopība	0	5	-2	-2
Jauktas saimniecības	0	9	0	0
Vidēji	-1	8	1	1

Ienākumu pārmaiņas dažādu grupējumu (pēc lieluma) saimniecībās S6 un S9 scenārijos*, salīdzinot ar A6 scenāriju, %

	2006:		2009: S _{6,9}	2013: S _{6,9}
	S ₆	S ₉ , A ₉		
Ģimenes saimniecības	0	9	1	1
Uzņēmumi	-1	8	0	0
Vidēji	-1	8	1	1

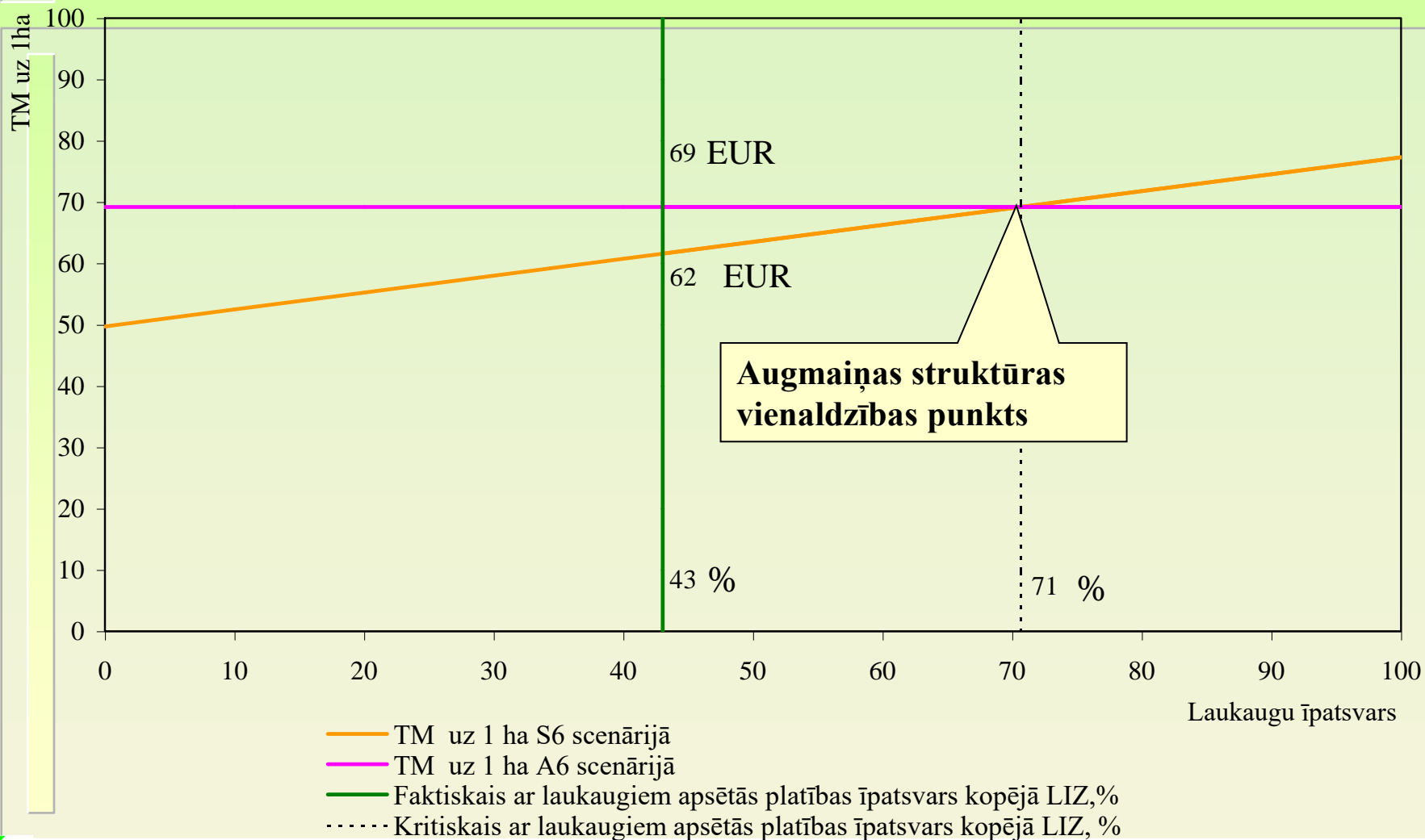
Līdzīgi pa saimniecību tiem: faktiski abiem tiem neizdevīga būtu agrākā ieviešana.

Ekonomiski tomēr maznozīmīgas atšķirības, ja ieviešana notiek 2009.gadā

* Novirze = $(S_x - A_6) / A_6 * 100\%$

Padomāsim citādi – vai saimniekojam videi draudzīgi?

TM apjoms vidējai Latvijas lauku saimniecībai 2007. gadā atkarībā no laukaugu īpatsvara izmantojamā LIZ, EUR/ha

Un noslēgumā

- ❑ Saprātīga reformētās politikas pilnīga ieviešana neradīs sitieni pa Latvijas lauksaimnieku kabatām
- ❑ Tomēr nav vienotas atbildes par labāko izvēli
- ❑ Kas kam svarīgāks? Un ko sabiedrība vēlas no lauksaimniecības
 - ražošanas fiziskie apjomi *vs* saimnieku ienākumi (peļņa?)
 - saimniecisko lēmumu brīvība *vs* “valsts rekomendācija”
 - efektīvāka saimniekošana *vs* nodarbinātība lauku apvidos
 - vienkāršāka administrēšana *vs* regulējošāka politika
 - agrāko paražu turpināšana *vs* piemērošanās jauniem apstākļiem
 - intensīvi apsaimniekotas LIZ *vs* “ainaviska” daudzveidīga vide
- ❑ Sabiedrībai jāizvēlas un lēmumus jāizsver ...